

Waarom hoofdboodschappen?

Het VSNU-bureau heeft veelvuldig contact met de media en politici. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van woordvoeringslijnen, zodat de voorzitter en de woordvoerder zo veel mogelijk op één lijn zitten in hun uitspraken naar de pers.

Op de website van de VSNU staan veel (en steeds meer) feiten en cijfers over onder andere universiteiten, medewerkers en studenten. Dit is een goede kwantitatieve aanvulling op dit hoofdboodschappendocument. Regelmatig zijn journalisten al geholpen met een verwijzing naar deze cijfers.

Elkaars boodschap versterken

Aangezien niet alleen de VSNU-voorzitter en de VSNU-woordvoerder maar ook veel VSNU-collega's en de collega's bij de universiteiten (collegeleden, woordvoerders en directeuren Communicatie en Marketing) regelmatig over dezelfde onderwerpen spreken, zijn deze woordvoeringslijnen als intern werkdocument op papier gezet. Door het gebruiken van dezelfde woordvoeringslijnen worden de boodschappen versterkt. Daarnaast dient het ook het gemak.

Onderwerpen uit de praktijk

Uit een inventarisatie onder VSNU-collega's, woordvoerders en directeuren Communicatie en Marketing van de universiteiten is een uitgebreide lijst van onderwerpen vanuit de praktijk ontstaan. Hiervan brengen wij een aantal onderwerpen proactief naar voren, het zogenaamde 'pluggen'. Daarnaast is een selectie van meestgestelde (kritische) vragen van de media gemaakt.

Tone of voice: positief kritisch

Als VSNU nemen wij in onze uitingen een constructief kritische houding aan. Positief, kritisch, realistisch, duidelijk en gericht op een oplossing. Zelfbewust, met inzicht in posities en belangen van andere spelers, en in de waarde voor de samenleving (bijvoorbeeld: wat betekent dit voor bedrijven, studenten, de kennissamenleving etc.?). Deze houding laten we doorklinken in al onze boodschappen.

Vertrouwelijk document; teksten aan te passen naar gebruik

Dit document is een intern vertrouwelijk stuk; het is niet toegestaan dit integraal op het internet te plaatsen of te verspreiden richting derden. Reden daarvoor is dat het niet handig is om sommige gevoelige onderwerpen actief naar voren te brengen. Teksten van niet-gevoelige onderwerpen kunnen uiteraard prima actief worden gebruikt. De teksten hebben de vorm van antwoorden aan de pers. Bij gebruik voor andere doeleinden is het raadzaam de teksten aan te passen (bijvoorbeeld voor een tweet of een nieuwsbericht dat een andere schrijfstijl nodig heeft). De teksten zijn vrij te gebruiken voor de universiteiten. Het is een aanbeveling, geenszins een bevel.

Actualisatie

Het document wordt jaarlijks geactualiseerd door het VSNU-bureau. Na iedere actualisatie ontvangen de directeuren Communicatie & Marketing en de woordvoerders een nieuw pdf-bestand. Zoals gebruikelijk zullen tussentijds nieuwe en aangepaste woordvoeringslijnen met de woordvoerders worden gedeeld naar aanleiding van actualiteiten. Dit gebeurt via e-mails of tijdens woordvoerdersoverleggen.

Inhoud

Boodschappen die de VSNU proactief wil uitdragen	7
1. Onderwijs	8
Accreditatie van het onderwijs	8
Arbeidsmarkt	9
Binair stelsel	9
BKO	10
Lerarenagenda	13
Online onderwijs	15
Campusonderwijs	15
Opleidingsaanbod	16
Opleidingsaanbod kleine talen	17
Schakelprogramma's	17
Selectie	17
Studiesucces	20
Verwevenheid onderwijs en onderzoek	22
Taalbeleid	22
2. Internationalisering	24
Belang van internationale studenten voor Nederland	24
Belang van internationale ervaring Nederlandse studenten	24
Aantal en afkomst internationale studenten	25
Huisvesting internationale studenten	26
Internationale samenwerking	26
3. Onderzoek, transparantie & integriteit	27
Wetenschappelijke integriteit	27
Onderzoeksbekostiging	28
Nationale wetenschapsagenda	29
Open science	30
Open access	31
Dierproeven	32
SEP: onderzoeksevaluaties	35
Impact	35
De Digitale Samenleving	36

Kennisveiligheid	37
4. Bekostiging & financiële positie universiteiten	38
Rijksbekostiging	38
Doelmatige besteding overheidsgeld	39
Investerings overheid en bedrijfsleven	40
Collegegelden	41
Studievoorschot	41
5. HR-beleid en wetenschappelijk personeel	42
Cao	42
Prestatiedruk/ werkdruk	42
Genderbeleid/vrouwelijke hoogleraren	43
Promovendi	44
Tenure Track	46
Tijdelijke dienstverbanden wetenschappelijk personeel	47
WNT-norm	47
Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA)	47
5. Governance, overheidssturing, verantwoording & medezeggenschap.	49
Kwaliteitsafspraken en sectorakkoord	49
Universiteiten versterken onderwijskwaliteit in sectorakkoord.....	49
Rankings	51
Toezicht op universiteiten	52
Gedragscodes met studentenverenigingen	52
Declaraties	52
Nevenfuncties van hoogleraren	53

Boodschappen die de VSNU proactief wil uitdragen

De Nederlandse universiteiten helpen grote maatschappelijke problemen op te lossen.

De grote maatschappelijke problemen die in Nederland en wereldwijd spelen, vormen een grote uitdaging voor de Nederlandse universiteiten. Denk bijvoorbeeld aan problemen door klimaatverandering, de groeiende zorgvraag met een vergrijzende samenleving, het dreigende energietekort en ernstige ziektes zoals kanker. De Nederlandse universiteiten spelen hierin een belangrijke rol door via wetenschappelijk onderzoek oplossingen te vinden voor deze grote uitdagingen, zoals ook geformuleerd in de Sustainable Development Goals (Verenigde Naties), de Societal Challenges in het EU-onderzoeksprogramma Horizon 2020 en de Nationale Wetenschapsagenda. En door studenten op te leiden die later vanuit vele verschillende organisaties werken aan deze uitdagingen. Zo dragen universiteiten via onderwijs en onderzoek bij aan welvaart en welzijn in Nederland en wereldwijd.

De Nederlandse universiteiten zijn internationaal toonaangevend

Nederland behoort tot de wereldtop in wetenschap. Daarmee zet Nederland zich op de kaart als een van de meest concurrerende kenniseconomieën ter wereld. Een greep uit de prestaties van de Nederlandse universiteiten:

- Alle Nederlandse universiteiten staan in de top van de vier belangrijkste wereldwijde rankings. Daarmee behoren onze universiteiten tot de beste 2% van de wereld.
- Nederlandse onderzoekers presteren buitengewoon goed in het binnenhalen van Europese onderzoeksgelden. Tussen 2007-2013 (in het Kaderprogramma FP7) haalden zij jaarlijks gemiddeld € 482 miljoen binnen. Nederland behoort tot de best scorende landen in de EU.
- Nederlandse onderzoekers staan op de vijfde plaats in de wereldtop van de meest productieve onderzoekers.
- De citatie-impact van onderzoekers van Nederlandse universiteiten ligt 52% hoger dan het wereldgemiddelde. Dit percentage groeit nog steeds.
- Het Europese onderzoeksprogramma Horizon 2020 loopt van 2014 t/m 2020. Tot maart 2019 heeft Nederland 3 miljard aan onderzoeksfinanciering binnen gehaald. Er zijn maar vijf landen die meer binnenhaalden¹.

Nederlandse wetenschappers zijn effectieve netwerkers, van lokaal tot internationaal

Nederlandse universiteiten kenmerken zich door hun brede netwerk en hun sterke samenwerkingsverbanden: lokaal, regionaal, Europees en wereldwijd. Nederlandse onderzoekers en universiteiten werken veelvuldig met elkaar en met buitenlandse universiteiten samen. Denk bijvoorbeeld aan gezamenlijk onderzoek met internationale topinstellingen en het slim delen van faciliteiten zoals laboratoria. Voor studenten is deze internationale leeromgeving van grote waarde doordat hun toekomstig werkveld vaak internationaal is. Dat maakt Nederlandse universiteiten interessant voor ambitieuze internationale studenten, internationale promovendi en internationale kennisintensieve bedrijven. Zo dragen de Nederlandse universiteiten bij aan een sterke internationale concurrentiepositie van Nederland.

¹ <https://www.rathenau.nl/en/science-figures/investments/european-funds/netherlands-eu-framework-programmes>

De Nederlandse universiteiten staan voor hoge onderwijskwaliteit, valorisatie en profilering

De Nederlandse universiteiten staan voor uitstekend onderwijs en excellent onderzoek. Ondanks bewezen hoge prestaties tegen geringe financiering zijn de Nederlandse universiteiten voortdurend op zoek naar verbetering. Daarin dagen zij zichzelf en elkaar uit, bijvoorbeeld met behulp van het strategisch plan dat zij opstellen. Deze ontwikkeling komt ten goede aan studenten, wetenschappers en het bedrijfsleven, waar de wetenschappelijke kennis wordt omgezet in innovatie van producten en diensten. Universiteiten laten zien dat ze zich hard en met succes voor deze onderwerpen hebben ingezet. Dit doen zij onder andere met de kwaliteitsafspraken, waarin per instelling wordt vastgelegd waar zij de studievoorschotmiddelen aan besteden. Bij tien van de veertien universiteiten zijn deze kwaliteitsafspraken al goedgekeurd. De overige vier zitten nog in het proces van goedkeuring.

1. Onderwijs

| Accreditatie van het onderwijs |

Werking van het stelsel met instellingstoets en opleidingsaccreditatie

De NVAO accrediteert opleidingen in het hoger onderwijs en instellingen als geheel. De 'instellingstoets kwaliteitszorg' (ITK) is het keurmerk dat tot uitdrukking brengt dat de interne kwaliteitszorg over de gehele instelling positief is beoordeeld. Bij een positieve beoordeling van de instelling worden de afzonderlijke opleidingen *bepert* beoordeeld. Wanneer de instelling als geheel geen positieve beoordeling heeft, krijgen de afzonderlijke opleidingen een *uitgebreidere* accreditatiebeoordeling. NVAO kijkt in dat geval ook naar de inpassing van de afzonderlijke opleiding in het instellingsbeleid, de voorzieningen van en de kwaliteitszorg en kwaliteitscultuur bij de afzonderlijke opleidingen.

De 'instellingstoets kwaliteitszorg' bestaat sinds 2011. Alle universiteiten hebben in de eerste beoordelingsronde de instellingstoets behaald. In 2017 is de tweede beoordelingsronde van start gegaan.

Begin 2018 is de Wet accreditatie op maat aangenomen door de Eerste Kamer. Hierdoor vervalt de accreditatie niet meer automatisch na zes jaar. Dit heeft universiteiten een administratieve lastenverlichting gegeven. Tegelijkertijd benadrukt de VSNU de noodzaak van een fundamentele verandering van het accreditatiestelsel.

Toekomstig accreditatiestelsel

Nederland heeft met de instellingsaudit en de opleidingsaccreditatie een van de strengste beoordelingsstelsels ter wereld. Ons kwaliteitszorgsysteem heeft geleid tot een routineuze en afstandelijke cultuur. Een cultuur waarin een open gesprek over verbeterpunten naar de achtergrond is geraakt. Hoewel de oorspronkelijke doelstelling goed was, wordt er onvoldoende eigenaarschap van het accreditatiestelsel gevoeld.

Het gewenste accreditatiestelsel dat universiteiten bepleiten, biedt aan instellingen de mogelijkheid 1) de externe verantwoording van het onderwijs af te leggen via 'instellingsaccreditatie' en 2) de opleidingsbeoordeling onderdeel te laten zijn van de interne kwaliteitszorg. Tijdens de instellingsaccreditatie toont de instelling aan dat de interne kwaliteitszorg toereikend is om de

kwaliteit van het onderwijs te monitoren, verbeteren en borgen op elk niveau van de universitaire organisatie (opleiding, faculteit, universiteit).

De Tweede Kamer heeft begin 2016 ingestemd met een pilot Instellingsaccreditatie. Deze pilot is, anders dan de naam doet vermoeden, minder vergaand dan universiteiten wilden. Geen van de universiteiten heeft in 2017 een aanvraag ingediend voor deelname aan de pilot.

| Arbeidsmarkt |

De vraag naar wo-afgestudeerden is de laatste jaren erg groot en blijft de komende jaren in veel sectoren ook groot. Met name in onderwijs, zorg, ICT en techniek is de vraag naar wo-afgestudeerden zeer sterk. Dit berekende het Research Centre for Education and the Labour Market (ROA).²

Succes van een wo'er op de arbeidsmarkt

Een diploma in het hoger onderwijs is, vergeleken met andere onderwijssectoren, de beste arbeidsmarktkwalificatie die er is. Het volgen van hoger onderwijs loont; uit de Nationale Alumni Enquête (NAE) blijkt dat 95% van de afgestudeerde studenten binnen anderhalf jaar na afstuderen een betaalde baan op wo- of hbo-niveau vindt.³ Bovendien zijn de gemiddelde inkomens van afgestudeerden hoog: een wo'er verdient gemiddeld €38.900 euro bruto per jaar en een hbo'er €32.400. Gemiddeld geldt dat hoe hoger de gevolgde opleiding is, hoe hoger het gemiddelde inkomen is. Bovendien is er minder werkloosheid onder personen met een hoog opleidingsniveau⁴. [Onderzoek van de OESO](#) toont aan dat een hogere opleiding, behalve goede baankansen en een goed inkomen, ook andere voordelen biedt, zoals een hoge levensstandaard, hoge koopkracht, tevredenheid met het leven, gezondheid en betrokkenheid bij de samenleving.⁵

| Binair stelsel |

Waarom zijn universiteiten voorstander van een binair stelsel?

We willen het stelsel van hbo en wo in stand houden. Deze binariteit is internationaal gangbaar (onder meer Duitsland, België, Oostenrijk, Finland, Griekenland en Italië). Ook is het stelsel herkenbaar en biedt het studenten een helder onderscheid in meer beroepsgericht of meer academisch onderwijs. Dit onderscheid is niet absoluut: ook universiteiten leiden op voor beroepen, maar dan wel op academisch niveau. Het onderscheid wordt bovendien door het beroepenveld zeer gewaardeerd.⁶ Er zal in sommige domeinen echter een grijs gebied zijn, met name voor masterprogramma's. Steeds meer hogescholen bieden masterprogramma's aan en universiteiten verzorgen soms professionele masters. De VSNU is hierover blijvend in gesprek met de Vereniging Hogescholen. In september 2019 hebben de VSNU en Vereniging Hogescholen een gezamenlijke visie op het stelsel gepresenteerd.

In deze visie wordt ingezet op een verbetering van de studiekeuze, meer doorstroommogelijkheden van hbo naar wo en vice versa. Daarnaast zetten hogescholen en universiteiten in op het verminderen

² https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/images/ROA_rapportdecember2019.pdf

³ Nationale Alumni Enquête 2019 (NAE2019), zie ook

http://www.vsnu.nl/f_c_masterstudenten_arbeidsmarkt.html,

⁴ <https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/images/arbeidsmarktpositie-academici-2020.pdf>

<https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/images/arbeidsmarktpositie-hbo'ers-2020.pdf>.

⁵ Verwoord in OECD 2013, publicatie [Education Indicators in Focus](#)

⁶ Expliciet door werkgeversorganisaties VNO-NCW en MKB benoemd als input voor de behandeling van Strategische Agenda hoger onderwijs in december 2015. Zie <https://www.vno-ncw.nl/brieven-en-commentaren/strategische-agenda-hoger-onderwijs-brief-aan-de-vc-voor-onderwijs-cultuur-en>

van het lerarentekort, het aanbieden van 'tweede en derde' opleidingen in het kader van Leven Lang Ontwikkelen en hogescholen gaan aan de slag met een derde cyclus, die gericht is op het verleggen van grenzen in de beroepspraktijk.

Punt van aandacht voor het Nederlandse model is wel het weinig flexibele karakter. Al op vroege leeftijd wordt via de keuze voor havo of vwo in beginsel ook een keuze voor hbo of wo gemaakt. Stapelen en schakelen moet mogelijk blijven. Dat vergt een nauwe samenwerking tussen universiteiten en hogescholen met bijvoorbeeld schakelprogramma's, doorstroomminoren en academische routes binnen hbo-bachelors.

| BKO |

Wat is een BKO?

Het universitaire onderwijs dient vorm te worden gegeven door goed opgeleide docenten. Om te zorgen dat docenten goed beslagen ten ijs komen, hebben de universiteiten in 2008 in VSNU-verband een keurmerk opgesteld voor docenten. Deze zogeheten Basiskwalificatie Onderwijs (BKO) is een bewijs van de didactische bekwaamheid van docenten in het wetenschappelijk onderwijs. Docenten dienen aan vier kwaliteitseisen te voldoen om een BKO te bemachtigen: 1) Onderwijs (her)ontwerpen, 2) Onderwijs verzorgen en studenten begeleiden, 3) Toetsen en beoordelen en 4) Evalueren.

De BKO wordt sinds 2008 door alle universiteiten onderling erkend. De precieze vormgeving en invulling van de BKO-regelingen verschillen per universiteit. Daarnaast hebben de universiteiten stappen gezet om vanaf het studiejaar 2012/13 geleidelijk een Seniorekwalificatie Onderwijs (SKO) in te voeren om professionalisering van docenten en onderwijskundig leiderschap verder te stimuleren.

In 2017 voerden de gezamenlijke universiteiten een [peer review](#) van de kwaliteit van de BKO-programma's uit. Deze kent een rijke en praktisch toepasbare opbrengst. De vragen of de kwaliteit van de BKO goed is, of het effectief is en of de wederzijdse erkenning gehandhaafd kan worden, beantwoorden zij met een volmondig ja.

In het algemeen kan worden geconcludeerd dat, na de invoering van de BKO in 2008 en de prestatieafspraken in 2012, de aandacht voor docentprofessionalisering sterk is toegenomen. De meerderheid van de docenten is BKO-gecertificeerd. De BKO is goed ingebed in de instellingen en wordt breed gewaardeerd. Nu is het tijd voor de volgende stap. Deze richt zich met name op de doorlopende professionele ontwikkeling: voor, naast en vooral ook na de BKO. Hierbij speelt ook het vraagstuk van het transparant en gepast beoordelen en belonen van onderwijsprestaties.

Onder meer tijdens het reguliere overleg in een landelijk netwerk van BKO-coördinatoren wisselen universiteiten hierover uit.

| Deeltijd en leven lang ontwikkelen |

Belang van Leven lang ontwikkelen

In de huidige arbeidsmarkt neemt de behoefte aan het actueel houden van kennis toe. Daarmee stijgt ook de vraag naar postacademische bij- en opscholing voor professionals. Het WO heeft de verantwoordelijkheid om een stevige bijdrage te leveren aan de maatschappelijke uitdaging van een leven lang ontwikkelen. Dit is geen eenvoudig vraagstuk.

Dit onderwijs vraagt een aparte benadering. Het gaat om flexibel onderwijs. In de avonden en weekenden, zowel meer als minder intensief. Onderwijs dat los van een locatie kan staan en blended/online kan zijn. Niet altijd met een diploma als einddoel. Wel altijd aansluitend op de leervragen en ervaringen van professionals.

De universiteit faciliteert het leren van volwassenen. De Open Universiteit is binnen de sector de belangrijkste aanbieder van open hoger afstandsonderwijs. Dit doet zij in de vorm van modules, cursussen en opleidingen. De Open Universiteit biedt volwassenen hierbij de mogelijkheid een bachelor- of mastergraad te behalen in deeltijd.

De overige universiteiten richten zich op flexibel modulair deeltijdonderwijs waarmee certificaten kunnen worden behaald. Binnen de sector als geheel is er daarmee een verschuiving van publiek bekostigd deeltijdonderwijs naar doorgaans niet publiek bekostigde postacademische cursussen. Laatstgenoemde leidt zeker niet altijd tot een diploma. Dit vereist een andere aanpak en kijk op onderwijs die zij in samenwerking met de markt ontwikkelen.

Daling van het aantal deeltijdstudenten

Het aantal deeltijdstudenten is de laatste jaren fors afgenomen, zo blijkt uit gegevens op basis van het 1cijferHO-bestand.⁷ De daling zet al jaren door en de verwachting is dat er steeds minder studenten geïnteresseerd zullen zijn in het volgen van een *volledige* deeltijddopleiding. Een van de redenen hiervoor kan zijn dat de uitval afneemt, en er daardoor minder mensen tijdens hun werkende leven nog gaan studeren.

De Open Universiteit is de universiteit die zich richt op studenten die in deeltijd willen studeren. Daar wordt flexibel en modulair onderwijs aangeboden. Bij de Open Universiteit zijn de studentenaantallen de laatste jaren stabiel.

Toekomst van deeltijd: modulair onderwijs voor deeltijders in het private domein

Ook al blijven jonge mensen onze primaire doelgroep, de universiteiten beseffen dat studenten eenmaal op de arbeidsmarkt zich moeten blijven bijscholen. Mede dankzij digitale onderwijsmogelijkheden zien universiteiten steeds meer kansen om werkenden te bedienen.

De Versnellingszones 'flexibilisering' en 'open, online onderwijs' van het Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT richten zich op het gezamenlijk realiseren van doorbraken op deze vlakken. Deeltijdonderwijs kan hier de vruchten van plukken. Daarnaast voert VSNU het gesprek met OCW over studievouchers.⁸

⁷ Het aantal ingeschreven studenten is gedaald van 14.233 studenten in 2006 naar 6.332 in 2016 (van 13.352 in 2007 naar 4976 in 2019)

⁸ Studenten die onder het studievoorschot ('leenstelsel') vallen, hebben in sommige gevallen recht op een 'studievoucher' van eenmalig € 2.000. De opbrengst van het Studievoorschot wordt geïnvesteerd in de kwaliteit van het hoger onderwijs. Maar de eerste groepen studenten die onder het nieuwe stelsel vallen, kunnen nog niet volop profiteren van deze investering. De studievoucher is bedoeld om deze studenten tegemoet te komen. De voucher kan 5 tot 10 jaar na het afstuderen worden gebruikt voor bijscholing. Meer

| Deeltijd en leven lang ontwikkelen |

Belang van Leven lang ontwikkelen

In de huidige arbeidsmarkt neemt de behoefte aan het actueel houden van kennis toe. Daarmee stijgt ook de vraag naar postacademische bij- en opscholing voor professionals. Het WO heeft de verantwoordelijkheid om een stevige bijdrage te leveren aan de maatschappelijke uitdaging van een leven lang ontwikkelen. Dit is geen eenvoudig vraagstuk.

Dit onderwijs vraagt een aparte benadering. Het gaat om flexibel onderwijs. In de avonden en weekenden, zowel meer als minder intensief. Onderwijs dat los van een locatie kan staan en blended/online kan zijn. Niet altijd met een diploma als einddoel. Wel altijd aansluitend op de leervragen en ervaringen van professionals.

De universiteit faciliteert het leren van volwassenen. De Open Universiteit is binnen de sector de belangrijkste aanbieder van open hoger afstandsonderwijs. Dit doet zij in de vorm van modules, cursussen en opleidingen. De Open Universiteit biedt volwassenen hierbij de mogelijkheid een bachelor- of mastergraad te behalen in deeltijd.

De overige universiteiten richten zich op flexibel modulair deeltijdonderwijs waarmee certificaten kunnen worden behaald. Binnen de sector als geheel is er daarmee een verschuiving van publiek bekostigd deeltijdonderwijs naar doorgaans niet publiek bekostigde postacademische cursussen. Laatstgenoemde leidt zeker niet altijd tot een diploma. Dit vereist een andere aanpak en kijk op onderwijs die zij in samenwerking met de markt ontwikkelen.

Daling van het aantal deeltijdstudenten

Het aantal deeltijdstudenten is de laatste jaren fors afgenomen, zo blijkt uit gegevens op basis van het 1cijferHO-bestand.⁹ De daling zet al jaren door en de verwachting is dat er steeds minder studenten geïnteresseerd zullen zijn in het volgen van een *volledige* deeltijdopleiding. Een van de redenen hiervoor kan zijn dat de uitval afneemt, en er daardoor minder mensen tijdens hun werkende leven nog gaan studeren.

De Open Universiteit is de universiteit die zich richt op studenten die in deeltijd willen studeren. Daar wordt flexibel en modulair onderwijs aangeboden. Bij de Open Universiteit zijn de studentenaantallen de laatste jaren stabiel.

Toekomst van deeltijd: modulair onderwijs voor deeltijders in het private domein

Ook al blijven jonge mensen onze primaire doelgroep, de universiteiten beseffen dat studenten eenmaal op de arbeidsmarkt zich moeten blijven bijscholen. Mede dankzij digitale onderwijsmogelijkheden zien universiteiten steeds meer kansen om werkenden te bedienen.

De Versnellingszones 'flexibilisering' en 'open, online onderwijs' van het Versnellingsplan Onderwijsinnovatie met ICT richten zich op het gezamenlijk realiseren van doorbraken op deze vlakken. Deeltijdonderwijs kan hier de vruchten van plukken. Daarnaast voert VSNU het gesprek

info: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/vraag-en-antwoord/veelgestelde-vragen-collegegeldverlaging-hoger-onderwijs>.

⁹ Het aantal ingeschreven studenten is gedaald van 14.233 studenten in 2006 naar 6.332 in 2016 (van 13.352 in 2007 naar 4976 in 2019)

met OCW over studievouchers en aanpassingen in wet- en regelgeving die nodig zijn om hier een doorbraak op te bewerkstelligen.¹⁰

| Lerarenagenda |

Belang van een goede lerarenagenda

Er moeten meer academici voor de klas. Wanneer er academisch opgeleide, bevoegde en gedreven leraren voor de klas staan, plukken de universiteiten daar later ook de vruchten van. Vanwege het grote belang hiervan, hebben de universiteiten een eigen lerarenagenda opgesteld. Universiteiten willen en kunnen veel betekenen voor de leraren in het po en vo. Om goede leraren te houden en het aantal te laten groeien, willen we meer studenten trekken naar de lerarenopleidingen. Universiteiten werken aan een kwaliteitsverhoging en ontwikkelen educatieve minors, (academische) pabo's en specialistische masters. We houden de kwaliteit van de lerarenopleidingen scherp in de gaten en werken graag mee aan de professionalisering van de bestaande groep leraren.

Wat is er de afgelopen jaren bereikt?

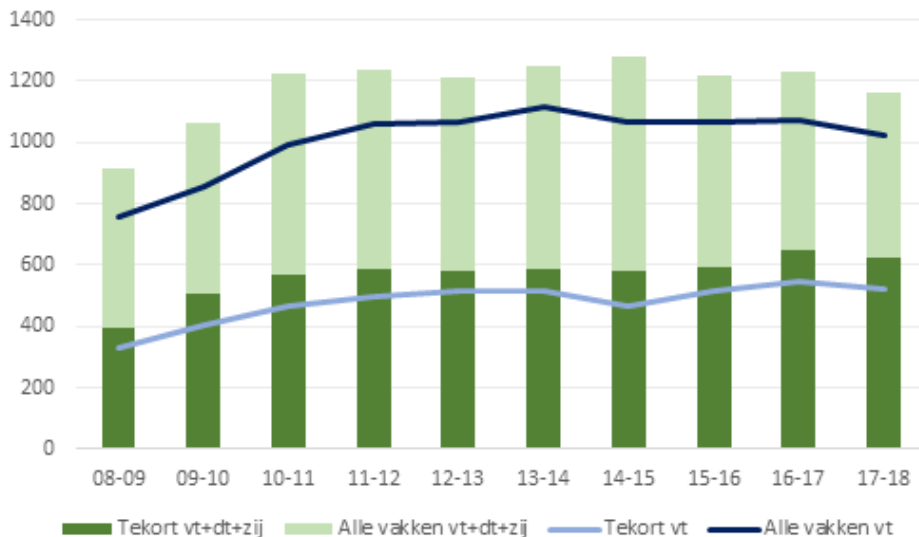
De universiteiten hebben de afgelopen jaren belangrijke stappen gezet op de weg naar meer en beter opgeleide leraren. Zo zijn er meer flexibele routes naar het leraarschap gecreëerd en is de kwaliteit van bestaande opleidingsroutes verder verhoogd. Voor het primair onderwijs is er een volledig universitaire lerarenopleiding ontwikkeld. Daarnaast is in goede samenwerking met de VO-raad, PO-Raad, Vereniging Hogescholen en het ministerie van OCW fors geïnvesteerd in het gezamenlijk opleiden en begeleiden van leraren, onder andere door intensivering van de projecten 'opleiden in de school' en 'begeleiding startende leraren'. Nieuwe leraren staan hierdoor beter opgeleid voor de klas. Zie ook de infographic "[Wat is er met de VSNU-Lerarenagenda bereikt?](#)"

Beeld totale lerarentekort en tekortvakken:

In het voortgezet onderwijs dreigt voor verschillende schoolvakken de komende jaren een tekort aan eerstegraads leraren, oplopend tot 1200 fte in 2025. Voor het primair onderwijs laten de ramingen een nog veel groter tekort zien: van 4100 fte in 2022 tot maar liefst 11.000 fte in 2027. De VSNU website biedt hier meer informatie over.¹¹

¹⁰ Studenten die onder het studievoorschot ('leenstelsel') vallen, hebben in sommige gevallen recht op een 'studievoucher' van eenmalig € 2.000. De opbrengst van het Studievoorschot wordt geïnvesteerd in de kwaliteit van het hoger onderwijs. Maar de eerste groepen studenten die onder het nieuwe stelsel vallen, kunnen nog niet volop profiteren van deze investering. De studievoucher is bedoeld om deze studenten tegemoet te komen. De voucher kan 5 tot 10 jaar na het afstuderen worden gebruikt voor bijscholing. Meer info: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/hoger-onderwijs/vraag-en-antwoord/veelgestelde-vragen-collegegeldverlaging-hoger-onderwijs>.

¹¹ <https://vsnu.nl/lerarenopleidingen.html>

Actieplan 2018-2022

Ook voor de periode 2018-2022 blijven de universiteiten zich gezamenlijk inzetten om meer academische leraren op te leiden en de kwaliteit van de leraren te verhogen. Het nieuwe actieplan Leraren zet in op een verdubbeling van de instroom in de universitaire lerarenopleidingen. De focus ligt daarbij op de tekortvakken. Daartoe worden onder meer de toegangseisen herzien en worden lerarenopleidingen verder geflexibiliseerd en gemodulariseerd. In totaal bevat het actieplan vijf actielijnen. Het plan is daarmee minder omvangrijk dan de vorige VSNU Lerarenagenda en richt zich op de hoofdlijnen van het beleid voor de komende jaren. Deze hoofdlijnen kunnen als volgt worden samengevat:

1. Lerarenopleidingen toegankelijker en aantrekkelijker maken, o.a. door herziening van het toelatingsbeleid.
2. Lerarenopleidingen verder flexibiliseren en modulariseren, bijvoorbeeld door met behulp van de educatieve module 'stapelbare' routes naar het leraarsberoep te creëren
3. Aantrekkelijkheid leraarsberoep vergroten, door samen met scholen de verdere professionalisering van leraren in doorlopende leerlijnen vorm te geven en te organiseren
4. Financiële positie lerarenopleidingen onderzoeken: financiering van lerarenopleidingen beter aan te laten sluiten bij taken en verantwoordelijkheden van de lerarenopleidingen
5. Het opleidingsaanbod voor het primair onderwijs versterken en uitbreiding verkennen

Aan de slag voor de klas

Eind 2017 hebben de VSNU en de VO-raad een initiatief gelanceerd met Shell: 'Aan de slag voor de klas'. Academici die bij Shell werken en overtalig zijn verklaard, wordt een aanbod gedaan om in een speciaal traject eerst vrijblijvend kennis te maken met het leraarsberoep en om vervolgens via een leerwerktraject op maat voor de klas te staan en tegelijkertijd een opleiding tot eerstegraads leraar te volgen. Op dit moment wordt verkend of het leerwerktraject dat nu met Shell is ontwikkeld ook toegepast kan worden op andere plekken waar er kansen liggen om via zij-instroom leraren op te leiden.

| Online onderwijs |

| Campusonderwijs |

Waarom blijven universiteiten inzetten op campusonderwijs?

Het onderwijs zal ingrijpend veranderen door digitale toepassingen zoals webcolleges, MOOCs, flipped classroom¹² en blended learning¹³. Universiteiten werken tegelijk met het uitgangspunt dat de vormende functie van het academisch onderwijs primair zal plaatsvinden op hun campussen. Dat zijn bij uitstek de ontmoetingsplaatsen van docenten en studenten. De waarde van die fysieke ontmoetingen wordt door studenten en docenten onderschreven, zo blijkt ook uit het onderzoek CampusNL.¹⁴ Deel uitmaken van een universitaire gemeenschap en daarin actief participeren draagt sterk bij aan de academische en sociale vorming. Ondanks de onlinemassificatie van onderwijs en het aanbieden van onderwijsmodules voor enorme aantallen, zal de universiteit van de toekomst zich onderscheiden door een hoogontwikkelde cohesie van de universiteitsgemeenschap en de bijbehorende overzichtelijke en aantrekkelijke universiteitscampus met een 24/7 levendige dynamiek en toegankelijkheid. De campus wordt zo nog meer een broedplaats van innovatie en creativiteit en biedt op die manier bovendien een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor kennisintensieve bedrijven uit binnen- en buitenland.

Ontwikkeling van onlineonderwijs en MOOCs

Digitaal onderwijs ontwikkelt zich in een rap tempo. Universiteiten gaan actief mee in deze ontwikkelingen. Het past in deze tijd, waarin maatwerk, efficiëntie en kennisdeling steeds meer centraal staan in het onderwijs. Een van die ontwikkelingen is de opkomst van de MOOCs. Een Massive Open Online Course (MOOC) is een studie, ingericht op toegankelijke collegedeelname, waarbij het studiemateriaal wordt verspreid over het web en de deelnemers niet aan een locatie gebonden zijn. Een andere vorm van onlineonderwijs is de Small Private Online Course (SPOC).

Ook in Nederland zijn er verschillende universiteiten die online onderwijs aanbieden. Soms alleen voor de eigen studenten en soms voor iedereen toegankelijk. De Nederlandse universiteiten volgen deze ontwikkelingen op de voet, zetten zelf initiatieven op en bundelen de eigen ervaringen en de ervaringen uit het buitenland om onlineonderwijs zo slim mogelijk in te zetten. Daarbij wordt nauw samengewerkt met SURF. Ook is online (open) onderwijs een van de versnellingszones in het Versnellingsplan voor onderwijsinnovatie met ICT.

Versnellingsplan voor onderwijsinnovatie met ICT

ICT neemt een steeds grotere plek in ons dagelijks leven in. Het onderwijs moet zich daar in versneld tempo op aanpassen, zowel in het curriculum, alsook in de manieren waarop studenten kunnen leren. VSNU, VH en SURF slaan hiertoe de handen ineen. Op 8 november 2017 presenteerden zij de Versnellingsagenda voor onderwijsinnovatie. Deze volgde op de eerdere VSNU publicatie '[digitalisering in universitair onderwijs](#)' die de VSNU tijdens de opening van het academisch jaar in 2017 presenteerde.

De Versnellingsagenda onderwijsinnovatie bevatte vooral de ambities voor het hoger onderwijs, maar gaf nog niet aan hoe die ambities waargemaakt zouden worden. Onder regie van een stuurgroep

¹² [Flipping the classroom](#) is een organisatievorm van onderwijs waarbij je klassikale 'kennisoverdracht' vervangt door video's en eventuele andere vormen van online-instructie.

¹³ Een combinatie van online leren en contactonderwijs.

¹⁴ [VSNU-onderzoek Campus NL](#)

bestaande uit bestuurders van VSNU, VH en SURF is de *Versnellingsagenda* begin 2018 daarom uitgewerkt tot het *Versnellingsplan* onderwijsinnovatie met ICT. Dit plan beschrijft het vierjarige programma om de ambities waar te maken. Deze richten zich op het verbeteren van aansluiting op de arbeidsmarkt, de flexibilisering van het onderwijs en het slimmer en beter leren met technologie.

Binnen het vierjarige Versnellingsplan werken universiteiten en hogescholen in acht zones aan versnelling van onderwijsinnovatie met ICT:

1. Faciliteren en professionaliseren van docenten
2. Aansluiting op de arbeidsmarkt verbeteren
3. Flexibilisering van het onderwijs
4. Naar digitale (open) leermiddelen
5. Veilig en betrouwbaar benutten van studiedata
6. Evidence-based onderwijsinnovatie met ICT
7. Samenwerking met EdTech
8. Gezamenlijk koersen op versnelling

| Opleidingsaanbod |

Ontwikkeling van het opleidingsaanbod de afgelopen tien jaar

Terwijl het aantal studenten de afgelopen jaren aanzienlijk is gegroeid, is het opleidingsaanbod sinds het volwassen worden van de bachelor-masterstructuur vrij constant gebleven. Momenteel is er een aanbod van ongeveer 400 bacheloropleidingen voor ruim 192.000 bachelorstudenten. Voor de ruim 110.000 masterstudenten is er keuze uit ongeveer 730 opleidingen¹⁵. De laatste drie jaar groeide het aantal studenten aan Nederlandse universiteiten met meer dan 4% per jaar. In vergelijking met het buitenland bieden Nederlandse universiteiten een relatief beperkt en efficiënt aanbod van opleidingen aan. Per jaar wordt slechts een enkele nieuwe opleiding gestart en altijd pas na zorgvuldige interne universitaire afweging, verplichte consultatie van het veld en beoordeling door de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs die de minister adviseert wel of niet in te stemmen met het starten van een nieuwe opleiding.

Waarom komen er nieuwe opleidingen bij?

Universiteiten houden de ontwikkelingen in Nederland en in de wereld scherp in de gaten en stemmen hier hun onderwijs op af. Te denken valt bijvoorbeeld aan masters in 'big data analytics' die aan de Universiteit van Amsterdam en Tilburg University worden aangeboden. Daarnaast leiden universiteiten studenten zo op dat zij breed inzetbaar zijn in verschillende sectoren en zich gemakkelijk kunnen aanpassen aan de steeds veranderende arbeidsmarkt.

¹⁵ Bron: 1cijferHO2019, totaal ingeschreven studenten, Hoofdinschrijvingen, zie ook: <https://vsnu.nl/een-academische-opleiding-bereidt-goed-voor-op-het-werkzame-leven.html#eerste>

| Opleidingsaanbod kleine talen |

Behoud van unieke talenopleidingen

Universiteiten vinden het belangrijk dat er een breed aanbod van talenopleidingen blijft bestaan. De belangstelling van studenten voor deze opleidingen is sterk teruggelopen. Diverse universiteiten nemen maatregelen om de opleidingen beter te laten aansluiten op de belangstelling van studenten en op maatschappelijke en internationale ontwikkelingen. Het Nationaal Platform voor de Talen heeft in 2019 in opdracht van de geesteswetenschappelijke faculteiten het actieplan Talen centraal opgesteld voor de toekomst van de universitaire talenopleidingen in Nederland.

| Schakelprogramma's |

Schakelprogramma's en nieuwe wetgeving

Schakelprogramma's zijn van groot belang voor de toegankelijkheid van het wetenschappelijk onderwijs. De programma's zijn erop gericht deficiënties tussen verschillende studieprogramma's weg te werken. Een groot deel van de studenten die hiervan gebruik maakt zijn hbo-studenten, maar ook wo-studenten en internationale studenten volgen deze programma's. Universiteiten zijn verplicht om schakelprogramma's aan te bieden aan hbo-studenten van wie verwacht mag worden dat ze binnen redelijke termijn het startniveau van de master kunnen bereiken. Ook universitaire studenten die een master willen volgen in een andere richting dan hun bachelor, maken vaak gebruik van schakelprogramma's. Universiteiten worden hier echter door de overheid niet voor bekostigd.

| Selectie |

Hoe toegankelijk is het Nederlandse wetenschappelijk onderwijs?

Vergeleken met andere Europese landen is het Nederlandse hoger onderwijs heel toegankelijk. In geen enkel ander land behalen zoveel jongeren uit gezinnen met een laag inkomen een diploma in het hoger onderwijs.

Universiteiten doen hun best om alle aspirant-studenten gelijke kansen te geven op toegang tot bachelor- en masteropleidingen. We hebben daarbij specifiek aandacht voor bacheloropleidingen met een numerus fixus, university colleges en selectieve masteropleidingen¹⁶.

Waarom selecteren universiteiten studenten? In Nederland heeft iedereen met een vwo-diploma het recht te studeren aan een universiteit. Ook garanderen universiteiten iedereen met een bachelordiploma het recht om in elk geval ergens een masteropleiding te volgen. Bij het overgrote deel van de universitaire bachelor- en masteropleidingen wordt daarom bij de toelating enkel gekeken of een student voldoet aan de vooropleidingseisen.

Bij een deel van de opleidingen is de toelating strenger. Universiteiten doen dit omdat het moet, vanwege de kwaliteit of om een bepaald onderwijsconcept te kunnen hanteren: bij numerus-fixusstudies is bijvoorbeeld simpelweg te weinig plek voor alle studenten die zich aanmelden wanneer tegelijk de hoge onderwijskwaliteit in stand moet blijven. Ook kiest een deel van de bachelor- en masteropleidingen voor een strenger toelatingsbeleid om er zeker van te zijn dat de juiste groep studenten instroomt in de opleiding óf omdat een opleiding graag het kleinschalige karakter wil

¹⁶ <https://www.vsnu.nl/toegankelijkheid-onderwijs.html>

behouden. Uit onderzoek blijkt dat een beter toelatingsbeleid eraan bijdraagt dat de juiste student op de juiste plek terecht komt: studenten die door een toelatingsprocedure heen zijn gekomen, wisselen aanmerkelijk minder van studie, lopen minder studievertraging op en voelen zich sterker verbonden met de opleiding. Binnen de VSNU wordt er in een taskforce gewerkt aan uitwisseling van kennis en ideeën over de meest geschikte selectiemethoden.

Wanneer mogen universiteiten selecteren en hoeveel opleidingen selecteren?

Op dit moment hebben universiteiten wettelijk voldoende mogelijkheden om een goed toelatingsbeleid te voeren. Selectie op universiteiten is wettelijk mogelijk bij:

- alle masteropleidingen; universiteiten hebben aangegeven hier terughoudend mee om te gaan om te bewaken dat alle studenten met een bachelordiploma toegang hebben tot een master.
- Bacheloropleidingen (of programma's daarbinnen) die voldoen aan een of meerdere van de volgende criteria:
 - Meer studenten melden zich aan dan er plaats is, ofwel vanwege de capaciteit die de opleiding zelf beschikbaar heeft, ofwel vanwege de beschikbare ruimte op de arbeidsmarkt, zoals bij de opleiding Geneeskunde (numerus fixus).
 - De opleiding heeft het keurmerk 'kleinschalig en intensief onderwijs' of 'excellent' van de NVAO. Dit eerste keurmerk hebben bijvoorbeeld de University Colleges.
 - Het programma leidt op tot een aanmerkelijk hoger niveau, zoals bij de honours programma's.
 - Er gelden aanvullende eisen, zoals bij de kunstacademies; hier is 'creativiteit' een extra vereiste. Ook opleidingen die werken met een specifiek onderwijsconcept, zoals de 'international classroom', kunnen hieronder vallen.

Afhankelijk van de gehanteerde definitie selecteert 10% (capaciteitsbeperking) of 30% (aanvullende eisen voor alle groepen) van de masteropleidingen in Nederland.¹⁷¹⁸ Van de bacheloropleidingen is in het collegejaar 2019/20 13% selectief.¹⁹

In het wetsvoorstel Taal en toegankelijkheid wil de minister het mogelijk maken voor universiteiten om te selecteren bij een Engelstalig traject binnen een opleiding. Op het moment van schrijven ligt dit voorstel nog in de Eerste Kamer.

Hoe voorkomen universiteiten dat selectie ongewenste effecten heeft? Bijvoorbeeld op de diversiteit van de studentenpopulatie?

Universiteiten geven hun toelatingsbeleid zorgvuldig vorm. In de WHW is vastgelegd dat bij selectie altijd gekeken moet worden naar minimaal twee criteria. Uit onderzoek van de Inspectie van het Onderwijs blijkt dat alle selecterende masteropleidingen hier ruimschoots aan voldoen: gemiddeld kijken selectieve masteropleidingen naar 4,5 criteria om te beoordelen of studenten worden toegelaten. Voorbeelden van methoden om deze criteria te beoordelen zijn motivatie, cv, cijferlijst en referenties. De universiteiten maken de criteria van opleidingen met selectie vroeg bekend richting middelbare scholieren (bij bachelors) en bachelorstudenten (bij masters) en zorgen voor duidelijke voorlichting, zodat scholieren en studenten zich goed kunnen voorbereiden. Universiteiten monitoren de effecten van selectie op kwaliteit, studiesucces en profilering en evalueren op basis daarvan de selectiecriteria en -methoden. De ervaringen worden tussen universiteiten gedeeld.

¹⁷ Zie inspectieonderzoek 'Master van jouw keuze' (2018)

¹⁸ Hierover zijn later dit jaar actuele cijfers beschikbaar uit doorstroommonitor Inspectie

¹⁹ uitgegaan van 404 bacheloropleidingen (joint degrees tel ik 1x mee) en 53 voltijdse fixusopleidingen

Waarom is bij numerus-fixusstudies de loting vervangen door (decentrale) selectie?

Per studiejaar 2017/2018 is de centrale lotingsprocedure bij numerus-fixusstudies afgeschaft. De gedachte hierachter is dat studenten daardoor meer regie hebben over hun toelating. Ook kunnen opleidingen zorgen voor een toelatingsprocedure met criteria die goed aansluiten bij de opleiding en die ertoe leiden dat de juiste studenten bij de opleiding instromen. In de toelatingsprocedure kan bijvoorbeeld gekeken worden naar de cijfers (bij specifieke vakken) in vwo 5, motivatie, een assessment, een groepsopdracht, interesse en ervaring, zoals (vrijwilligers)werk op dat vakgebied, een toets op het gebied van ruimtelijk inzicht en resultaten bij zogenaamd proefstuderen. Een opleiding moet altijd kijken naar twee of meer criteria: een student mag bijvoorbeeld niet alleen op basis van zijn of haar cijfers geselecteerd worden.

Wat vindt de VSNU van selectie in de masterfase? Hoe waarborgen universiteiten de toegankelijkheid van de masterfase?

De VSNU was voorstander van de afschaffing van de doorstroommaster die de Tweede Kamer heeft vastgelegd in de Wet Kwaliteit in Verscheidenheid. De universiteiten staan achter de hiermee beoogde doelen: (1) meer profilering van opleidingen, (2) meer differentiatie in het masteraanbod, (3) de juiste student op de juiste plek en (4) een volwassener bachelor-masterstelsel.

De afschaffing van de doorstroommaster betekent in feite dat iedere masteropleiding aanvullende eisen kan stellen aan de studenten die deel willen nemen aan de master. Het is aan de instelling om te bepalen bij welke opleiding dit gebeurt en wat de eisen zijn die passen bij de opleiding. Als men aanvullende eisen stelt, dienen dit ten minste twee verschillende criteria te zijn. Aan alle studenten met een bachelordiploma van binnen de EER worden dezelfde criteria (de capaciteiten waarover een student moet beschikken) en normen (het niveau waarop de student over de capaciteiten moet beschikken) gesteld. De methoden om deze criteria te toetsen kunnen verschillen, afhankelijk van het zicht dat de opleiding heeft op bijvoorbeeld de inhoud van het bachelor curriculum.

De minister en de universiteiten hechten eraan dat afschaffing van de doorstroommaster er niet toe leidt dat er bachelor-afgestudeerden zijn die geen masteropleiding meer kunnen volgen. De universiteiten willen het echter niet zover laten komen en hebben zelf uitgesproken terughoudend te zullen zijn met het uitbreiden van het aantal selectieve opleidingen. Elke universiteit neemt bovendien de verantwoordelijkheid voor de eigen bachelorstudenten: als een student dreigt nergens te kunnen instromen, werkt de universiteit mee aan een oplossing.

De Universiteiten hebben sinds 2017 een gezamenlijke 'taskforce toelating master' die zich buigt over een aantal aspecten van toelating en selectie, zoals borging van toegankelijkheid, versterken van transparantie en het vergroten van de kennis over effectieve selectie-eisen.

Waarom worden aanvullende eisen aan schakelstudenten gesteld? Belemmeren universiteiten hiermee niet de gewenste doorstroming van hbo naar wo?

De universiteiten vinden het belangrijk dat studenten die een hbo-opleiding hebben afgerond de gelegenheid hebben om door te stromen naar een wo-master. Daarom bieden universiteiten ook een groot aantal schakelprogramma's aan die deze studenten in staat stellen het startniveau van de master te bereiken. Universiteiten willen echter wel van tevoren vaststellen of een student de potentie heeft het schakelprogramma succesvol te doorlopen en daarmee aan de toelatingseisen van de master te voldoen. In het verleden is namelijk gebleken dat er een grote uitval is in de schakelprogramma's, wat voor de betreffende studenten zonde van de geïnvesteerde tijd en energie

is en bovendien leidt tot hoge maatschappelijke kosten. Daarom stellen universiteiten bij een deel van de schakelprogramma's aanvullende eisen.

Gestandaardiseerde toetsen

Omdat er zo veel verschillende routes van bachelor naar een masteropleiding zijn, controleren opleidingen in hun toelatingsprocedure of de student die zich aanmeldt over de juiste capaciteiten beschikt. Dit is in het belang van (de kwaliteit van de) opleiding én het belang van de student, omdat zo voorkomen wordt dat studenten aan een opleiding beginnen die ze niet kunnen afmaken. Opleidingen accepteren verschillende methoden om beeld te krijgen van de capaciteiten van studenten. Eén van deze methoden is een gestandaardiseerde toets, zoals de TOEFL of GMAT. Deze toetsen zijn een goede methode om toelaatbaarheid van de student te toetsen, omdat ze heel betrouwbaar zijn en overal ter wereld kunnen worden afgelegd. De universiteiten vinden het belangrijk dat de kosten voor een toets voor studenten geen obstakel voor aanmelding vormen. Daarom hebben de universiteiten onderling afgesproken dat voor studenten in Nederlandse bachelors kosteloze routes worden aangeboden om toelaatbaarheid aan te tonen, bijvoorbeeld door het behalen van een bepaald cijfergemiddelde. Ook stellen universiteiten studenten in de Nederlandse bachelors in de gelegenheid om hun Engelse taalvaardigheid te verhogen. Voor veel studenten zal een externe, gestandaardiseerde toets dus niet meer nodig zijn. Voor sommige studenten blijft een toets nog wel nodig. Het gaat dan bijvoorbeeld om studenten uit het buitenland, van wie het niveau niet goed vastgesteld kan worden door Nederlandse universiteiten.

| Studiesucces |

Studiesucces studenten vergroten

Er wordt werk gemaakt van studiesucces. Met de aanmelddatum van 1 mei is er voldoende tijd voor het studiekeuzechecktraject. Er wordt dan gekeken of student en studie bij elkaar passen. Universiteit én student hebben er baat bij als meer studenten in één keer een studie kiezen die bij hen past.

Ten tweede door vrijblijvend studiegedrag terug te dringen. Vrijblijvend studiegedrag willen universiteiten voorkomen door bijvoorbeeld de invoering van een bindend studieadvies, het terugbrengen van tentamenherkansingen en het verhogen van het aantal tussentoetsen. Zo komt eerder aan het licht dat een student de opleiding niet leuk vindt of dreigt uit te vallen. Het studierendement stijgt. Vergeleken met 2005 studeren flink meer bachelorstudenten binnen vier jaar af: 68% van het cohort 2015 versus 52% van het cohort 2005.²⁰

BSA

Het is van groot belang dat de juiste student op de juiste plaats komt. Het bindend studieadvies (BSA) is een voorziening in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW), die beoogt bij te dragen aan dit doel. Het BSA is een middel om het studiesucces te verhogen, omdat hiermee voorkomen kan worden dat studenten later in hun studie stranden. Universiteiten bepalen zelf welke hoogte van het bindend studieadvies passend is bij een opleiding. Hier wordt dan ook passende begeleiding bij gefaciliteerd. Het gaat ook hierbij om te zorgen dat de juiste student op de juiste plaats terecht komt. Daarom hoort inspanning voor goede begeleiding ook bij de BSA.

²⁰ http://vsnu.nl/f_c_bachelorrendement.html (Rendementscijfers zijn altijd +4 jaar)

Universiteiten maken werk van studiekeuzeactiviteiten

De uitval in het eerste jaar van de opleiding is hoog: van de studenten die in 2016/2017 begonnen, ging 21% na het eerste jaar niet door met de opleiding van zijn keuze.²¹ Een verkeerde studiekeuze is vervelend voor de student én voor de universiteit. Daarom zijn universiteiten in hun werving gericht op de juiste student op de juiste plek. Het doel van de studiekeuzeactiviteiten is erachter te komen of de gekozen opleiding bij de aankomende student past. De vorm van studiekeuzeactiviteiten verschilt per vakgebied. Bij iedere opleiding past immers een ander type student. De ervaringen van studenten met de studiekeuzeactiviteiten zijn veelal positief. Ze geven aan dat ze een beter beeld hebben gekregen van wat de opleiding inhoudt.²²

Universiteiten zetten zich ook in voor specifieke groepen waarvoor studeren niet vanzelfsprekend is, zoals eerstegeneratiestudenten. Voorbeelden hiervan zijn DebUUt van de Universiteit Utrecht en het Better Prepared programma van de Vrij Universiteit.

Maatwerkdiploma

Vanuit het voortgezet onderwijs bestaat de wens om op termijn te gaan werken met een 'maatwerkdiploma', waarbij een leerling vakken op verschillende niveaus kan afronden en in verschillende tempo's. De VSNU erkent het belang van flexibiliteit en maatwerk in het onderwijs. Tegelijkertijd wijzen universiteiten op het belang van een diploma dat duidelijkheid over het niveau geeft. Leerlingen worden alleen in vwo-vakken voorbereid op universitair onderwijs. Die academische vorming is nodig om een universitaire opleiding te kunnen doen.

Studentenwelzijn

Universiteiten zetten zich zowel afzonderlijk als gezamenlijk in voor studenten met een functiebeperking of psychische problemen. Gezien recente signalen dat meer studenten te kampen hebben met prestatiedruk en psychische problemen, monitoren universiteiten nauwlettend de situatie. In 2021 vindt in opdracht van VWS en OCW een RIVM-monitor plaats naar mentale gezondheid en middelengebruik onder studenten.

Waar nodig intensiveren universiteiten daarnaast hun aanpak, waarbij er in toenemende mate wordt ingezet op preventie. Daarnaast zijn verschillende universiteiten in 2017 gestart met een *gezondheidsweek* of *well-being week*. Ook bieden universiteiten nieuwe trainingen en workshops aan, zoals een training *stress reduction* en workshops *piekeren* en *perfectionisme*. Een aantal universiteiten heeft een taskforce studentenwelzijn opgericht. Bijvoorbeeld de Universiteit Utrecht en Universiteit Leiden. Zo bestaat in Leiden de taskforce uit studenten, studentenpsychologen en -decanen en inhoudelijke experts van het LUMC. Zij brengen in kaart hoe groot het probleem is en wat er in het beleid anders kan.

De VSNU, VH, Handicap & Studie, ISO en LSVb hebben samen een werkgroep studentenwelzijn Deze werkgroep richt zich op studenten met een functiebeperking en studenten met psychische problemen. De werkgroep is nagegaan waar de knelpunten zitten en heeft gezamenlijke ambities opgesteld. Deze zijn eind 2018 aan de Minister en Kamer aangeboden. Uitgangspunt is dat centraal er centraal afspraken zijn over wat minimaal geborgd moet zijn. Hoe dit te regelen, is de verantwoordelijkheid van de instellingen. Instellingen komen regelmatig samen met o.a. de hogescholen om best practices uit te wisselen over dit thema.

Verder kan de groep kwetsbare studenten bij studievertraging een beroep doen op een financiële tegemoetkoming uit het profileringsfonds van hogescholen en universiteiten. In het Regeerakkoord

²¹ <https://vsnu.nl/studiesucces-universiteiten.html#vierde>

²² Zie [VSNU-rapport De Studiekeuzecheck op 13 universiteiten \(2017\)](#)

is hiervoor structureel € 2 mln. extra beschikbaar gesteld. Daarnaast is studentenwelzijn een van de prioriteiten van het Comeniusprogramma 2018. Hierbij is € 1,5 mln. beschikbaar gesteld voor projecten gericht op studentenwelzijn. Tot slot is het programma 'Caring Universities' een mooi voorbeeld. Bij dit preventieve e-health interventieprogramma voor sluiten steeds meer universiteiten zich aan.

Tot slot: studenten die psychische problemen ervaren, kunnen zichzelf melden bij de studentpsychologen, of worden hiernaar doorverwezen door mentoren of studieadviseurs die de problematiek signaleren. De studentpsychologen beoordelen in de eerste plaats de aard en ernst van de problematiek. De universiteiten kunnen enkel studenten met overzichtelijke en studiegerelateerde problematiek direct helpen (denk aan faalangst voor tentamens). Aangezien universiteiten geen zorginstellingen zijn, worden studenten met meer omvangrijke en complexe psychische problematiek doorverwezen naar reguliere zorgverleners.

| Verwevenheid onderwijs en onderzoek |

Waarom is de verwevenheid tussen onderwijs en onderzoek belangrijk?

Het universitair onderwijs is geworteld in het wetenschappelijk onderzoek. Academisch onderwijs is meer dan overdracht van inhoudelijke kennis. Academisch onderwijs is vorming. De vorming van kritische burgers die in staat zijn oplossingen te verzinnen voor vragen die we nu nog niet kennen. Academisch onderwijs leert studenten analytisch denken in een setting waarin aannames en uitkomsten kritisch worden getest, waarin studenten actief participeren en waarin de dialoog en de confrontatie van ideeën plaatsvinden.

| Taalbeleid |

Waarom hebben universiteiten zo veel Engelstalige opleidingen?

Bij de keuze voor Engelstalig onderwijs spelen verschillende motieven een rol:

- a. Het arbeidsmarktperspectief. Opleidingen als lucht- en ruimtevaarttechniek leiden op voor de internationale arbeidsmarkt. Multinationals vragen om jonge talenten die het Engels goed beheersen en kunnen samenwerken met collega's met verschillende achtergronden; de arbeidsmarktkansen van deze studenten stijgen dus als hun opleiding Engelstalig is.
- b. Het creëren van een *international classroom*. Engelstalig onderwijs maakt het mogelijk een gemengde studentengroep van Nederlandse en buitenlandse studenten te creëren. Uit onderzoek blijkt dat zo'n *international classroom* voordelen oplevert voor alle studenten: zij kunnen beter samenwerken, zich beter inleven in andere perspectieven en worden creatiever. Bovendien leidt het tot een ambitieuzere studiecultuur waarin studenten sneller afstuderen.
- c. De wens van studenten zelf. Steeds meer Nederlandse studenten schrijven zich in voor Engelstalige opleidingen, juist omdat dit hen in contact brengt met studenten uit andere culturen en hen beter voorbereidt op de arbeidsmarkt.
- d. Het internationale karakter van de wetenschap en thematiek. In veel vakgebieden staan mondiale vragen centraal, zijn veel publicaties in het Engels en werken wetenschappers over de hele wereld. De Nederlandse universiteiten hebben expliciet gekozen voor een internationaal profiel en hebben veel internationale topwetenschappers in dienst. We weten immers dat internationale samenwerking en mobiliteit tot innovatiever onderzoek leiden. Dit komt de positie van Nederland als mondiale kenniseconomie ten goede.

Hoeveel universitaire opleidingen zijn in het Engels?

Een meerderheid van de 414 bacheloropleidingen van de Nederlandse universiteiten is Nederlandstalig (70%)²³. Dit is inclusief 15% van de bacheloropleidingen waarbij studenten kunnen kiezen tussen een Engelstalige en Nederlandstalige variant. 29% van de bacheloropleidingen is volledig Engelstalig. Deze vind je met name bij sector overstijgende opleidingen (denk aan International Studies) in de sectoren economie en techniek.

Bij masteropleidingen (696) is de verhouding omgekeerd. Hier geldt dat 76% van de opleidingen volledig Engelstalig is. 24% van de masteropleidingen is (deels) Nederlandstalig²⁴.

Kunnen studenten nog wel in het Nederlands studeren als deze trend zich doorzet? Wat betekent dit voor de beheersing van de Nederlandse taal?

Universiteiten blijven opleidingen in het Nederlands aanbieden. Ten eerste omdat er veel opleidingen zijn die studenten voorbereiden op de Nederlandse arbeidsmarkt. Denk aan studies als Nederlands Recht, Geneeskunde en lerarenopleidingen. Een goede ontwikkeling van de Nederlandse taal is cruciaal voor studenten van deze opleidingen. Ten tweede is relevant dat een deel van de studenten graag in het Nederlands wil studeren.

Op bachelorniveau blijft het daarom mogelijk om te kiezen voor Nederlandstalig onderwijs. Zo bestaan er Nederlandstalige opleidingen bedrijfskunde naast Engelstalige opleidingen Business studies. Universiteiten borgen dit door landelijk af te stemmen over de voertaal van opleidingen: jaarlijks bespreken ze (per discipline en binnen de VSNU) een actueel overzicht van de voertaal van opleidingen. Ook wordt het landelijk besproken wanneer een bacheloropleiding van voertaal wil veranderen.

Daarnaast hebben universiteiten afgesproken dat zij Nederlandse studenten, ook zij die Engelstalige opleidingen volgen, de gelegenheid geven om ook aan hun Nederlandse taalvaardigheid te blijven werken. In het wetsvoorstel Taal en toegankelijkheid wil de minister het mogelijk maken voor universiteiten om te selecteren bij een Engelstalig traject binnen een opleiding. Hier vindt u het [VSNU-statement](#) over dit wetsvoorstel.

Waarom hebben universiteiten zoveel Engelstalige opleidingen en hoe wordt de kwaliteit hiervan geborgd?

We kunnen onze ambities enkel waarmaken als we de transitie naar Engelstalig onderwijs zeer zorgvuldig maken. Docenten, studenten, curricula en ondersteunend personeel moeten er klaar voor zijn. Universiteiten hebben daarom een zorgvuldig taalbeleid waarin zij zaken vastleggen als:

1. de inhoudelijke afwegingen die een rol spelen bij de keuze voor een onderwijstaal per opleiding;
2. de manier waarop het besluitvormingsproces over de onderwijstaal is ingericht, inclusief de betrokkenheid van studenten, docenten en/of medezeggenschap;
3. het taal ondersteunend beleid en met name het scholingsaanbod op het gebied van taalvaardigheid dat beschikbaar is voor studenten en docenten.

In VSNU-verband is daarnaast afgesproken dat alle universiteiten aan de slag gaan met een aantal actiepunten:

1. Universiteiten vragen van alle docenten dat zij de taal waarin zij doceren op tenminste C1-niveau beheersen. Uiterlijk eind 2018 hebben universiteiten in beleid vastgelegd hoe zij dit borgen.

²³ <https://vsnu.nl/taal-en-opleiding.html> studiejaar 2019/2020, combinatie NL en NL+ENG

²⁴ Cijfers van collegejaar 2019-2020

2. Per opleiding wordt een weloverwogen keuze gemaakt over de onderwijstaal. De onderwijstaal van een opleiding wordt vastgelegd in de Onderwijs- en Examenregeling. Uiterlijk in het collegejaar 2019-2020 is de opleidingstaal in elke OER vastgelegd.
3. Universiteiten bieden alle Nederlandse bachelorstudenten, ook in Engelstalige of anderstalige opleidingen, de mogelijkheid om hun Nederlandse uitdrukingsvaardigheid te verbeteren.
4. Universiteiten zorgen ervoor dat voor alle internationale studenten die instromen vanaf het collegejaar 2019-2020 een basisaanbod beschikbaar is voor het leren van Nederlands.

2. Internationalisering

| Belang van internationale studenten voor Nederland |

Waarom is internationalisering belangrijk voor de kwaliteit van het onderwijs en de Nederlandse kennissamenleving

Internationalisering van het onderwijs is van grote meerwaarde voor de kwaliteit van onderwijs voor alle studenten: zij leren omgaan met diversiteit en doen interculturele vaardigheden op, het draagt bij aan hun ontwikkeling tot kritische en onafhankelijke denkers en bereidt hen voor op het werken in een toenemend internationale en/of interculturele arbeidsmarkt. De komst van internationale studenten is hiervoor cruciaal. De internationale studenten van nu zijn bovendien de CEO's, topwetenschappers en diplomaten van de toekomst. Hun toekomstige relaties zijn voor de internationale kenniseconomie van Nederland van vitaal belang. Ook als internationale studenten Nederland verlaten, zorgt hun netwerk voor nieuwe verbindingen met buitenlandse universiteiten en bedrijven.

De afgelopen jaren is het aantal internationale studenten sterk toegenomen. De universiteiten willen grip hebben op de instroom van internationale studenten. Daarom hebben we in de '[Internationaliseringsagenda Hoger Onderwijs](#)' gevraagd om extra sturingsinstrumenten. Daarmee kunnen universiteiten zorgen voor een gebalanceerde international classroom en de toegankelijkheid voor Nederlandse studenten borgen.

In de Internationaliseringsagenda is ook opgenomen dat hogescholen en universiteiten inzetten op het verhogen van het aandeel buitenlandse studenten dat na hun studie in Nederland blijft wonen en werken. Van de internationale studenten blijft nu na vijf jaar 24,7% in Nederland wonen, blijkt uit cijfers van NUFFIC. Zij leveren een grote bijdrage aan de staatskas van Nederland; zij zorgen voor een jaarlijks positief saldo voor de Nederlandse schatkist van € 1,64 miljard²⁵. Ook het CPB becijferde het positieve economische effect van internationale studenten in Nederland.²⁶

| Belang van internationale ervaring Nederlandse studenten |

Waarom is het goed voor Nederlandse studenten om een buitenlandervaring op te doen?

De globalisering is van grote invloed op de Nederlandse economie, ook de werkomgeving van universitair opgeleiden is in toenemende mate internationaal. Dat vraagt om andere vaardigheden en competenties. Wanneer Nederlandse studenten naar het buitenland gaan, leren zij andere culturen kennen, verbeteren zij hun Engelse taalvaardigheid en verbreden zij hun internationale netwerk. Het Erasmus+ programma van de EU is hiervoor een goed instrument. Een andere

²⁵ <https://www.nuffic.nl/publicaties/stayrate-van-internationale-afgestudeerden-in-nederland/>

²⁶ <https://www.nu.nl/economie/5988168/cpb-internationale-student-levert-meer-op-dan-hij-kost.html>

mogelijkheid om internationale ervaring op te doen, is de international classroom. Studenten komen zo op hun eigen instelling in Nederland in contact met internationale studenten en kunnen op deze manier ook werken aan hun Engelse taalvaardigheid en hun netwerk.

Steeds meer universiteiten ontwikkelen binnen het bestaande curriculum van opleidingen internationaliseringsprogramma's, zodat studenten gestimuleerd worden om buitenlandervaring op te doen.²⁷ Dit lukt de Nederlandse universiteiten zeer goed: vergeleken met andere landen, kent Nederland een hoog percentage studenten dat voor een deel van hun studie of stage naar het buitenland gaat (zie hoofdstuk 4 van de ['Internationaliseringsagenda Hoger Onderwijs'](#)).

| Aantal en afkomst internationale studenten |

Aantal internationale studenten in Nederland vergeleken met het buitenland

In het collegejaar 2018-2019 stonden 55.969 internationale studenten ingeschreven aan een Nederlandse universiteit. Dat is ongeveer 19% van het totaal aantal. Dit aantal stijgt de laatste jaren met ongeveer 1 procentpunt per jaar. Nederland heeft daarmee relatief minder internationale studenten dan bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk, maar relatief meer internationale studenten dan bijvoorbeeld Duitsland en de Scandinavische landen.

De afgelopen jaren is het aantal internationale studenten sterk toegenomen. De universiteiten willen grip hebben op de instroom van internationale studenten. Daarom hebben we in de ['Internationaliseringsagenda Hoger Onderwijs'](#) gevraagd om extra sturingsinstrumenten. Daarmee kunnen universiteiten zorgen voor een gebalanceerde *international classroom* en de toegankelijkheid voor Nederlandse studenten borgen. Feiten en cijfers linkje over aantal en afkomst.

De afgelopen jaren is het aantal internationale studenten sterk toegenomen. De universiteiten willen grip hebben op de instroom van internationale studenten. Daarom hebben we in de ['Internationaliseringsagenda Hoger Onderwijs'](#) gevraagd om extra sturingsinstrumenten. Zo willen de universiteiten dat het mogelijk wordt om 1) een fixus te zetten op het Engelstalige traject binnen een studie, 2) een maximum te zetten op het aantal niet-EER-studenten en 3) diversiteit te hanteren als selectiecriteria. Met deze maatregelen kunnen universiteiten zorgen voor een gebalanceerde international classroom en de toegankelijkheid voor Nederlandse studenten borgen. In het wetsvoorstel Taal en toegankelijkheid is opgenomen dat een fixus op een Engelstalig traject mogelijk is en dat universiteiten binnen de numerus fixus de mogelijkheid krijgen om een maximaal aantal niet-EER studenten toe te laten. Hier is echter ook in opgenomen dat de minister toestemming moet geven voor het instellen van een fixus. Dit is zorgwekkend omdat een fixus vaak het enige instrument is om de kwaliteit van het onderwijs te borgen. Wanneer de minister op de stoel van de onderwijsbestuurder gaat zitten - door een fixus niet toe te staan - is dat een flinke ingreep in de bestuurlijke autonomie van de instellingen. Het is voornamelijk volstrekt onduidelijk op welke gronden dat zou gaan gebeuren. En belangrijker: wie er vanaf dat moment verantwoordelijk is voor de kwaliteit van de opleiding.

Afkomst internationale studenten

Duitsland levert nog steeds de meeste studenten, gevolgd door China, Italië, België, Groot-Brittannië en Griekenland.²⁸ Er komen al een paar jaar meer Britse studenten naar Nederland; dit komt waarschijnlijk door de forse verhoging van de collegegelden in Engeland. De Brexit zet die groei mogelijk onder druk. Hier staat [meer informatie](#).

²⁷ Zie ook de interactieve factsheet ['Internationale ervaringen zijn belangrijk voor de Nederlandse student'](#)

²⁸ <http://www.vsnunl/internationalisering-hoger-onderwijs.html>

Financiële impact van internationalisering

Lees hierover meer in het hoofdstuk Financiën onder 'Collegegelden'.

| Huisvesting internationale studenten |

Huisvesting van internationale studenten

In verschillende universiteitssteden is er sprake van grote druk op de woningmarkt²⁹. Dit raakt ook internationale studenten. Bij deze groep is de problematiek direct zichtbaar aangezien zij meestal geen alternatieve huisvesting in Nederland beschikbaar hebben. Universiteiten kunnen niet zelf woningen bouwen, maar spannen zich wel nauw in om samen met huisvestingspartners (aspirant-) studenten maximaal te ondersteunen bij het vinden van huisvesting. Dit gebeurt onder andere via het [Actieplan Studentenhuisvesting](#). Het actieplan is een belangrijk resultaat van de samenwerking tussen Kences, de VH, de ministeries van BZK en OCW, de VSNU en enkele andere betrokken partijen. In veel studentensteden is er sprake van krapte op de kamermarkt en de afspraken in dit actieplan zijn erop gericht om dat probleem op te lossen. Dit gebeurt langs drie lijnen: ontsluiting van data, lokaal overleg en voorlichting aan studenten.

In de '[Internationaliseringsagenda Hoger Onderwijs](#)' hebben we op dit gebied een aantal acties aangekondigd, zoals structureel periodiek overleg met de partners op lokaal niveau, betere informatievoorziening voor (aspirant-)studenten en het aangaan van partnerschappen binnen het Netwerk Kennissteden. Het is van belang dat ook de rijksoverheid hierbij zijn verantwoordelijkheid neemt, bijvoorbeeld door investeringen te faciliteren en obstakels uit de huidige huurwetgeving voor deze specifieke doelgroep weg te nemen.

| Internationale samenwerking |

Meer ruimte in wet- en regelgeving om internationale samenwerking mogelijk te maken

De VSNU heeft zich de afgelopen jaren ingezet voor mogelijkheden om joint programmes op te zetten. Het parlement heeft in 2017 een [wetsvoorstel](#) aangenomen dat leidt tot een verruiming en vereenvoudiging van de wettelijke mogelijkheden. Verbeteringen hierin zijn onder meer een simpeler en op Europese normen gebaseerd accreditatiestelsel en eenvoudige bekostigingsafspraken, inclusief een heldere regeling voor de hoogte van het collegegeld. Verder knelt de Nederlandse wetgeving die voorschrijft dat masteropleidingen in Nederland in beginsel een omvang van 60 ECTS hebben waar in andere landen de standaard van 120 ECTS gebruikelijk is.

Door deze wetsaanpassing zal er naar verwachting een verdere groei van het aantal joint programmes optreden.

De pilot met Europese universiteitsnetwerken (European Universities Initiatives) zal mogelijk een verdere versnelling van samenwerking teweeg brengen. Het is belangrijk dat daarvoor zowel meer (nationaal) geld beschikbaar komt als aandacht voor beperking van regeldruk.

Positionering

Om aantrekkelijk te zijn en te blijven voor internationaal talent (zowel onderzoekers als studenten) is het belangrijk dat de Nederlandse kennisinstellingen zich gezamenlijk in het buitenland profileren. Samen met de kenniscoalitie werken wij aan gezamenlijke branding van de Nederlandse kennissector (in samenwerking met de overheid en het bedrijfsleven - als triple helix) in het buitenland en maken wij ons sterk voor een deelname aan handelsmissies, staatsbezoeken en kennismissies. De VSNU

²⁹ <https://www.kences.nl/nl/landelijke-monitor-studentenhuisvesting.html>

representeert de kennissector in het ISO (Internationaal Strategisch Overleg), dat tot doel heeft om het rapport Buijink tot uitvoer te brengen.³⁰

Europees onderzoeksbudget & Europese onderwijsprojecten

Onderzoeksmiddelen uit de Europese Unie zijn voor de Nederlandse universiteiten van groot belang. Het aandeel onderzoeksfinanciering van internationale organisaties zoals de Europese Unie is aanzienlijk. Ondanks inspanningen van de minister van OCW en de staatssecretaris van EZK, blijven Nederlandse investeringen in onderzoek en innovatie helaas achter ten opzichte van andere landen. Europese onderzoeksmiddelen zijn onder andere hard nodig voor het opvangen hiervan. Bezuinigen op het Europees onderzoeksbudget treft de Nederlands onderzoek dus hard. De meerjarenbegroting die de Raad van de Europese Unie in juli 2020 heeft voorgesteld, treft daarom Nederland hard. Hierin is €13,5 miljard minder gereserveerd voor Horizon Europe, dan in het oorspronkelijke voorstel van de Europese Commissie.

Ook voor onderwijs is Brussel belangrijk voor de Nederlandse Universiteiten. Het Bologna Akkoord, met de introductie van de Bachelor Master structuur, heeft de Europese uitwisseling van studenten vergemakkelijkt. Via het Erasmusprogramma doen Nederlandse en buitenlandse studenten internationale ervaring op.

3. Onderzoek, transparantie & integriteit

| Wetenschappelijke integriteit |

Hoe borgen universiteiten de wetenschappelijke integriteit?

Iedereen moet erop kunnen vertrouwen dat wetenschappelijk onderzoek integer is. Dat is het fundament van de wetenschap. Alle universiteiten hanteren de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit met principes en normen voor goede onderzoekspraktijken. Vijf breed gedragen principes zijn leidend voor al onze onderzoekers: eerlijkheid, zorgvuldigheid, transparantie, onafhankelijkheid en verantwoordelijkheid.

Op 1 oktober 2018 is de [nieuwe versie](#) van de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit van kracht geworden. De nieuwe code is van toepassing voor alle hierboven genoemde kennisinstellingen. De herziening, inclusief een publieke consultatie, werd in goede banen geleid door een commissie onder leiding van prof. dr. Keimpe Algra. In 2020 wordt de gedragscode geëvalueerd.

Enkele opvallende elementen in deze code, ten opzichte van de vorige versie, zijn:

- De nieuwe gedragscode sluit nauw aan op toonaangevende internationale gedragscodes op dit terrein (ALLEA).
- De code is zo geschreven dat deze van toepassing kan zijn op zowel het publieke als het publiek-private wetenschappelijk onderzoek in Nederland.
- In de gedragscode wordt nadrukkelijk ruimte geboden voor samenwerking en multidisciplinariteit: de code houdt rekening met de verschillen tussen (onderzoeks)instellingen. De gedragscode definieert vijf principes van wetenschappelijke integriteit, 61 normen voor goede onderzoekspraktijken en zorgplichten voor de instellingen.

³⁰ https://www.tradeandinnovate.nl/file/download/57979528/102393_rapport_DIO-BE_WEB.pdf

- De zorgplichten voor de instellingen zijn nieuw in deze gedragscode. Hiermee tonen de onderzoeksorganisaties dat zij verantwoordelijk zijn voor het creëren van een open werkomgeving waarbinnen goede onderzoekspraktijken worden besproken, bevorderd en geborgd.
- Bovendien maakt de nieuwe gedragscode wetenschappelijke integriteit onderscheid tussen schendingen van de wetenschappelijke integriteit, bedenkelijk gedrag en lichte tekortkomingen.
- In het laatste hoofdstuk staat beschreven hoe een instelling om moet gaan met potentiële schendingen van de wetenschappelijke integriteit.
- De code laat aan de ene kan ruimte aan de instellingen om tot een gebalanceerd oordeel te komen over potentiële schendingen van de wetenschappelijke integriteit, maar noemt de wegingscriteria die daarbij een rol spelen expliciet.

Het laatste punt maakt goed duidelijk hoe de code gezien moet worden: als een handreiking die onderzoekers en instellingen zelf kunnen en zullen toepassen.

Wat doen de universiteiten met vermeende integriteitsschendingen bij onderzoek?

Als een klacht wijst op een schending van de wetenschappelijke integriteit, volgt een onderzoek door een integriteitscommissie binnen de universiteit. Wanneer de klacht gegrond is, beslist het College van Bestuur wat de consequenties zijn. Dat kan variëren van berisping tot ontslag. In de Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit staan richtlijnen voor de bepaling van de ernst inclusief daarbij te hanteren wegingscriteria.

Als de klager of beklagde het niet eens is met de uitspraak van de integriteitscommissie en het College van Bestuur, kan hij of zij de zaak voorleggen aan het Landelijk Orgaan voor Wetenschappelijke Integriteit (LOWI). Het LOWI brengt dan een onafhankelijk advies aan het betrokken College van Bestuur uit. Alle zaken, gegrond of ongegrond, verschijnen (anoniem) in het jaarverslag van de universiteit en worden onder vermelding van de naam van de universiteit geanonimiseerd gepubliceerd op [de website van de VSNU](#). In deze rapporten worden sancties niet altijd opgenomen, omdat deze buiten de procedure schending wetenschappelijke integriteit vallen. De VSNU publiceert enkel zaken die inhoudelijk zijn behandeld en waarin er een definitief oordeel is uitgesproken.

| Onderzoeksbekostiging |

Matchingsprobleem bij onderzoeksfinanciering

Een steeds belangrijker deel van het onderzoeksgeld wordt verdeeld in competitie: onderzoekers doen aanvragen, waarvan alleen de beste worden gehonoreerd. Zo werkt dat bij het verdelen van onderzoeksbeurzen door NWO en in Europese onderzoeksprogramma's als Horizon 2020 (de tweede en derde geldstroom). Deze subsidies zijn echter nooit 100% kostendekkend. Afhankelijk van de precieze subsidievoorwaarden vergoeden NWO en Europa slechts een deel van de totale kosten van een project. Ernst & Young heeft berekend dat de universiteiten anno 2012 voor elke euro onderzoekssubsidie gemiddeld 0,74 euro zelf moesten bijleggen (matchen).³¹ Dat doen zij uit hun eerste geldstroom, de basisfinanciering die elke universiteit van de overheid krijgt voor onderwijs en onderzoek.

³¹ Zie het complete [onderzoek](#).

Met het principe van matching is niets mis. Problematisch wordt het als de verhouding tussen de geldstromen verandert. Dit is de afgelopen jaren gebeurd: de Nederlandse universiteiten slagen er steeds beter in Europese onderzoeksprojecten binnen te halen, terwijl de onderzoeksbijdrage uit de eerste geldstroom is gestagneerd. Dit verschijnsel heet de matchingsdruk: een steeds groter deel van de basisfinanciering is nodig om projecten uit de tweede en derde geldstroom te financieren. Het gevolg is dat de vrije beleidsruimte van universiteiten voor onderwijs en onderzoek steeds kleiner wordt. Het onderzoek van Ernst & Young laat zien dat de universiteiten in 2004 tussen €660 en €985 miljoen (gemiddeld €826 miljoen) van de eerste geldstroom moesten gebruiken voor matching; volgens het Rathenau Instituut is dit inmiddels meer dan verdubbeld, met een ondergrens in 2017 van €1,3 miljard³².

De universiteiten willen dat de vrije onderzoeksruimte behouden blijft én dat onderzoekers niet belemmerd worden bij het binnenhalen van externe onderzoeksfinanciering. De universiteiten dringen aan op een structurele oplossing voor het knelpunt van matchingsdruk. Samen met NWO heeft de VSNU een ambitieus [pakket aan maatregelen](#) tegen deze (en andere vormen van) druk opgesteld. Maar het echte probleem is niet oplosbaar zonder een financiële impuls. Daarbij is het in ieder geval van belang dat de eerste geldstroom gelijke pas houdt met externe geldstromen.

Investerings in fundamenteel of toegepast onderzoek

Ten onrechte worden fundamenteel en toegepast onderzoek als concurrenten van elkaar gezien en tegenover elkaar geplaatst. Meestal blijkt op lange termijn dat eerder verricht fundamenteel onderzoek uiteindelijk een grote maatschappelijke meerwaarde heeft. Daar komen de grote doorbraken vandaan. Waar de discussie tussen fundamenteel en toegepast onderzoek meestal over gaat, is de spanning tussen de korte termijn en praktische bruikbaarheid of stapsgewijze innovatie enerzijds en de lange termijn en grensverleggende ideeën anderzijds. Wat ons betreft zijn beide noodzakelijk. De ene vorm van onderzoek kan niet zonder de andere. Alleen met een goede balans tussen fundamenteel en toegepast onderzoek kunnen we zowel grote ontdekkingen doen als deze omzetten in toepassingen voor de samenleving.

[| Nationale wetenschapsagenda |](#)

Wat is de Nationale Wetenschapsagenda en hoe is deze tot stand gekomen?

De Nationale Wetenschapsagenda is een onderzoeksagenda voor Nederland. Het is tot stand gekomen doordat er bijna 12.000 vragen zijn ingestuurd door de gehele samenleving: burgers, bedrijven, wetenschappers en iedereen die een vraag aan de wetenschap had. De hele maatschappij is daarmee in dit proces betrokken. Deze vragen zijn teruggebracht naar 25 exemplarische routes, waarbij wetenschappers zogenaamde 'gamechangers' hebben geformuleerd. Gamechangers zijn invalshoeken of benaderingen die de potentie hebben het onderzoek diepgaand te vernieuwen en een grote impact kunnen hebben op de samenleving en de economie. Ze leggen nieuwe verbindingen over de hele kennisketen via multi- en interdisciplinair onderzoek.

Hoeveel investeert Rutte III in de wetenschap en in het bijzonder in de NWA?

In het Regeerakkoord '[Vertrouwen in de Toekomst](#)' is een stapsgewijze verhoging van het budget voor fundamenteel onderzoek opgenomen oplopend tot € 200 miljoen vanaf 2020³³.

³² [Factsheet Rathenau Instituut](#)

³³ zie pagina 12 regeerakkoord, Paragraaf Hoger onderwijs en onderzoek, 6^e bullet.

Eenzelfde bedrag wordt door het kabinet geïnvesteerd in toegepast onderzoek en innovatie, waarvan olopend tot € 50 miljoen via de OCW-begroting beschikbaar komt. Het andere deel loopt via de EZK-begroting. Specifiek voor de NWA is er voor 2018 € 70 miljoen, voor 2019 €108 miljoen en voor 2020 en verder [€130 miljoen gereserveerd](#).³⁴

Van de €200 miljoen voor fundamenteel onderzoek, wordt uiteindelijk €70 miljoen besteed via de sectorplannen [Bèta](#), [Techniek](#) (samen €60 miljoen) en [SSH](#) (€10 miljoen). Deze middelen zijn beschikbaar via de eerste geldstroom. Deze plannen zijn door de decanen samen opgesteld en in december 2018 aangeboden aan de minister. Met de sectorbeelden kiezen de universiteiten voor samenwerking en focus. Daarmee wordt versnippering van middelen over vele faculteiten voorkomen. Daarnaast wordt zes miljoen uit de eerste geldstroom ingezet voor een sectorplan voor de Rechtsgeleerdheid. Met dit plan wordt vooral ruimte geboden aan jonge onderzoekers: er komen 40 plekken voor promovendi, er wordt ingezet op versnelling van promotietrajecten, en postdocs krijgen meer ruimte voor onderzoekstaken. Van de nieuwe benoemingen tot hoogleraar zal 50% vrouwen betreffen.

De VSNU ziet de investeringen van Rutte III als een [goede eerste stap](#). De middelen kunnen goed gebruikt worden om het wetenschapsbestel te versterken. De specifieke middelen voor de NWA worden thematisch ingezet voor onderzoek en innovatie op het gebied van specifieke wetenschappelijke, maatschappelijke en economische kansen en uitdagingen. De NWA-middelen worden door NWO verdeeld over onderzoeksprojecten. De [eerste calls](#) om subsidieaanvragen in te dienen zijn inmiddels gesloten en begin in 2020 volgt de volgende ronde NWA calls. Wel zijn beide instrumenten thematisch, waardoor de structurele nood om de brede basis te versterken groter wordt.

| Open science |

Wat is Open Science?

Het streven naar open science zorgt voor een fundamenteel andere benadering van de wetenschap. Onderzoek dat met publieke middelen is gefinancierd, willen we ten goede laten komen aan de gehele samenleving. Voor de wetenschap leidt open science bovendien tot een transparanter, beter controleerbaar, sneller, efficiënter, reproduceerbaar en duurzamer onderzoeksproces; en dus tot snellere kennisontwikkeling. De VSNU zet zich samen met de partners van het Nationaal Platform Open Science (NPOS) in voor het bevorderen van open science (OS) en open access publiceren (OA). Deze transitie loopt tot (ver) na 2020; de verschillende ambities kennen verschillende looptijden en snelheden.

Door Open Science kan vanaf elke plek op aarde samengewerkt worden aan wetenschappelijke opgaven. Open Science betekent dat iedereen, wetenschappers én niet-wetenschappers, kennis kunnen nemen van onderzoeksresultaten, gebruikmaken van onderzoeksdata en kunnen bijdragen aan het wetenschappelijke proces.

Een belangrijk onderdeel van open science zijn **open access** publicaties. Daarnaast gaat het in de praktijk over het bevorderen van (her)gebruik van onderzoeksdata. Open Access draagt eraan bij dat publiek gefinancierde kennis ook beschikbaar wordt voor het publiek. Bovendien willen we dat onderzoekers de juiste waardering krijgen voor het delen van kennis en het samenwerken aan wetenschappelijk onderzoek.

³⁴ Zie [Kamerbrief](#) over uitwerking regeerakkoord. Maart 2018

In het [Nationaal Plan Open Science](#) staan de ambities op het gebied van Open Science van Nederlandse kennisorganisaties als VSNU, KNAW, NWO, VH, PNN, KB, SURF, NFU, ZonMw en GOFAIR. Binnen het Nationaal Platform Open Science werken wij samen om de volgende ambities te bereiken:

1. het bevorderen van de open toegang tot wetenschappelijke publicaties (open access);
2. het bevorderen van het optimaal (her)gebruik van onderzoeksdata;
3. het laten aansluiten van evaluatie- en waarderingssystemen op de doelen van open science (reward systems).

| Open access |

Waarom vinden universiteiten open access belangrijk?

Open access is een onderdeel van open science (zie boven). Nederlandse universiteiten zijn groot voorstander van open access en voeren hierover gesprekken met uitgevers. Resultaten van wetenschappelijk onderzoek worden gepubliceerd in wetenschappelijke tijdschriften. Voor deze tijdschriften gelden hoge abonnementskosten, waardoor alleen kapitaalkrachtige instellingen als universiteiten en ziekenhuizen daar toegang toe hebben. Nederlandse universiteiten stellen dat wetenschap geen luxegoed is, maar voor iedereen vrij toegankelijk (open access) moet zijn. Daarnaast is open access ook goed voor Nederlandse onderzoekers; open access publicaties zijn op internet beter vindbaar en worden daardoor vaker geciteerd. Nederlandse universiteiten zetten bij onderhandelingen in op 'goud open access'(zie onder). Hier zijn twee redenen voor. Er is een groeiende behoefte onder wetenschappers aan een nieuw publicatiemodel waarin online publiceren en data meer verbonden zijn. Groen open access door het deponeren van een artikel in een repository wordt vooral ervaren als archiefmodel en minder als onafhankelijk publicatiemodel. In de tweede plaats houdt groen open access het huidige verdienmodel van uitgevers in stand, terwijl dat vanuit een duurzame toekomststrategie onder druk staat. De VSNU monitort jaarlijks de voortgang van de ontwikkelingen. In oktober 2019 werd bekend dat in 2018 54% van de artikelen van de Nederlandse universiteiten open access beschikbaar is. In 2016 was dit 42%. Het streven van de overheid is om in 2020 100% open access te publiceren.

Wat is de open access ambitie van de universiteiten en hoe wordt dit bereikt?

De Nederlandse universiteiten hechten groot belang aan het bereiken van 100% open access. Voormalig staatssecretaris Dekker ondersteunde deze ambitie en wil dat in 2020 100% van de Nederlandse publicaties open access zijn, dat wil zeggen publicaties waarvan de corresponderende auteur voor een Nederlandse universiteit werkt. Minister Van Engelshoven [deelt](#) en ondersteunt deze ambitie. Sinds 2014 gebruiken de universiteiten de onderhandelingen die zij met de grote uitgevers voeren over de tijdschriftabonnementen (Big Deal-onderhandelingen) om open access te bereiken. Universiteiten willen die contracten alleen verlengen onder voorwaarde dat de uitgevers bereid zijn serieuze stappen te zetten om open access dichterbij te brengen. Uitgevers reageerden eerder terughoudend omdat open access het bestaande verdienmodel ingrijpend verandert. Toch is open access de toekomst en inmiddels heeft de VSNU steeds meer open access contracten gesloten. Door deze contracten kunnen onderzoekers zonder extra kosten hun artikelen open access publiceren, en de andere artikelen in de tijdschriften nog steeds lezen. Onderzoeksfinanciers steunen open access en sturen daarop aan. NWO verwacht bijvoorbeeld van wetenschappers dat zij onderzoek open access beschikbaar stellen. Hetzelfde geldt voor de Europese Commissie (Horizon2020) of fondsen zoals de KWF Kankerbestrijding of de Gates-foundation. In september 2018 heeft Science Europe met 11 (inmiddels 12) landen en de ERC zich uitgesproken voor [cOAlition S](#) om per 2020 alleen nog maar het publiceren in volledig open access tijdschriften te accepteren bij het verlenen van hun

subsidie. De VSNU steunt de ambities van Plan S en vindt het belangrijk om met wetenschappers te spreken over de praktische gevolgen van deze transitie.

Wat zijn de verschillende routes naar open access?

Er zijn in grote lijnen twee routes naar open access, de groene en de gouden route.

Groene route

De groene route gaat ervan uit dat auteurs hun werk zelf openbaar maken door hun manuscript in een (institutionele) repository te deponeren. Dat kan nu al bij de Nederlandse universiteiten. Vaak rust er wel een embargo op de definitieve versie van artikelen die eerst zijn gepubliceerd bij een uitgever. Maar de onderzoeker kan (bijna) altijd een pre-definitieve, nog niet opgemaakte versie, van zijn manuscript in de repository deponeren, veelal na een bepaalde periode.

Gouden route

Bij de gouden route worden publicaties direct online beschikbaar gesteld via de platforms van uitgevers. Dat betekent meestal dat de uitgever vooraf betaald wordt om een artikel direct vrij toegankelijk beschikbaar te maken. De gouden route is volgens velen de meest duurzame route naar open access maar vergt voor uitgevers die nog volgens het abonnementenmodel werken wel een omslag van de businessmodellen.

| Dierproeven |

Waarom maken universiteiten gebruik van dierproeven?

De Nederlandse universiteiten begrijpen de zorgen van politiek en maatschappij ten aanzien van het gebruik van proefdieren in wetenschappelijk onderzoek en onderwijs³⁵; daarom werken zij aan vermindering, verfijning en vervanging van dierproeven³⁶. Het gebruik van proefdieren is echter onmisbaar om wetenschappelijke doorbraken en medische ontwikkelingen te realiseren ten behoeve van mens én dier.³⁷ Het aantal gebruikte proefdieren is over de afgelopen jaren fors afgenomen en voor het doen van dierproeven gelden strenge voorwaarden³⁸. In 2017 was er een toename in het aantal proefdieren. Dit wordt verklaard door een toename in het gebruik van zebra-visjes, met name in kankeronderzoek. Hiervoor zijn geen alternatieven voorhanden.

Binnen Nederland wordt al het onderzoek en onderwijs met proefdieren vooraf getoetst door een door de overheid erkende Dierexperimentencommissie (DEC). DEC's adviseren de Centrale Commissie Dierproeven bij het verlenen van projectvergunningen. Bij de ethische afweging van het belang van het gebruik van de dieren en het dierenbelang wordt uitgegaan van het 3V-beleid. Dit beleid staat voor 1) Vervanging door waar mogelijk alternatieven te gebruiken waarvoor geen

³⁵ [Wet op de Dierproeven](#)

³⁶ [Dierproevenbesluit](#)

³⁷ Zie ook onze interactieve factsheet over dit onderwerp (<https://vsnu.nl/gebruik-dierproeven.html>).

Dierproeven zijn belangrijk voor 1) het verbeteren van de kwaliteit en veiligheid van medicijnen; 2) het testen van stoffen en voeding; 3) het krijgen van inzicht in de biologische processen in het lichaam.

³⁸ <https://vsnu.nl/gebruik-dierproeven.html>

proefdieren nodig zijn, 2) Vermindering³⁹ van het aantal gebruikte proefdieren,⁴⁰ en 3) Verfijning, waarbij het onderzoek zodanig wordt opgezet dat het leed of ongemak van het dier sterk wordt verminderd. Deze 3V's zijn in de wet verankerd.

De Nederlandse universiteiten werken aan het ontwikkelen van alternatieven voor dierproeven. Zo hebben zij speciale instituten en hoogleraren die zich richten op onderzoek naar alternatieven voor dierproeven en geven voorlichting aan onderzoekers hoe deze alternatieven te gebruiken. Ook maken onderzoekers steeds beter gebruik van bestaande dierproeven door bijvoorbeeld weefsels van gebruikte proefdieren te benutten voor verder onderzoek. Ook worden computermodellen ontwikkeld of worden kunstmatige weefsels gemaakt die proeven kunnen vervangen. Bijvoorbeeld de Universiteit Utrecht heeft interne afspraken gemaakt om het proefdiergebruik bij specifieke masteropleidingen te verminderen.

Daarnaast steunt de VSNU de Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI). TPI is een initiatief van het Ministerie van LNV en wordt ondersteund door verschillende departementen en organisaties. De ambitie van de TPI is: 'Nederland voorloper in de internationale transitie proefdiervrije innovatie'. De TPI-partners werken vanuit diverse domeinen en disciplines aan het voorkomen van onnodig gebruik van proefdieren en het realiseren van een significante reductie van proefdiergebruik op lange(re) termijn. Binnen TPI leidt de VSNU samen met NFU de ontwikkeling van een streefbeeld voor proefdiervrije innovatie in het onderwijs.

Dierproeven met niet-humane primaten

Het 3V-beleid geldt evenzeer voor onderzoek met niet-humane primaten; een groep dieren die veel overeenkomsten vertoont met mensen. Onderzoek met niet-humane primaten is in Nederland (en de Europese Unie) aan zeer strikte voorwaarden gebonden. In enkele vakgebieden, waaronder infectieziekten, het afweersysteem en de hersenen, kan onderzoek met niet-humane primaten niet worden vermeden. Voor deze vakgebieden is namelijk een zeer sterke gelijkheid met de menselijke anatomie noodzakelijk en daarvoor zijn nog geen alternatieven beschikbaar⁴¹. Vandaar dat alle universiteiten het belang van dit onderzoek, mits aan de stringente voorwaarden is voldaan, onderschrijven. Onderzoek met mensapen, zoals chimpansees en gorilla's, is in Nederland verboden. (Zie ook hoofdboodschap 'Waarom maken universiteiten gebruik van dierproeven?')

Erkennen en waarderen

De Nederlandse universiteiten hebben in november 2019 het position paper 'Ruimte voor ieders talent' gepubliceerd. 'Erkennen en waarderen'. Als we willen dat wetenschappers meer aandacht hebben voor onderwijstaken en impact, betekent dit dat de Nederlandse universiteiten hen hier ook voor moeten erkennen en waarderen. In dit position paper worden de eerste stappen gezet naar een nieuwe balans in het erkennen en waarderen van wetenschappers. Uitdaging hierin is dat het Nederlandse wetenschapsbestel niet in isolement opereert: ook in internationaal perspectief is er nog sprake van een te eenzijdige waardering en beloning van onderzoeksprestaties (gemeten door het aantal (top)publicaties). De vernieuwing betreft grofweg drie domeinen:

³⁹ Pas vanaf 2010 wordt geregistreerd welk instituut hoeveel en welke proefdieren gebruikt. De universiteiten gebruikten er in 2010: 575.278 (=41,7% van het totaal aantal gebruikte proefdieren in NL), in 2016: 151.160 (=37,5% van het totaal aantal gebruikte proefdieren in NL). Binnen de universiteiten is een vermindering van bijna 75%, in 7 jaar tijd.

⁴⁰ Tussen 1978 en 2016 is het totaal aantal gebruikte proefdieren in Nederland met bijna 75% afgenomen (uit VSNU-interactieve factsheet af te leiden).

⁴¹ : KNAW, [Gebruik van Niet-Humane Primaten \(NHP\) als proefdier: nut en noodzaak?](#) Sept 2014, pagina 6

- Het creëren van diverse loopbaanpaden. Universiteiten en UMC's bieden wetenschappers de mogelijkheid om accenten te leggen op verschillende gebieden: onderzoek, onderwijs, kennisvalorisatie en/of leiderschap.
- Het vernieuwen van de systematiek voor onderzoeksbeoordeling. Er ontstaan nieuwe manieren om de kwaliteit en (maatschappelijke) impact van onderzoek te beoordelen. Ook het stimuleren van open science maakt hier onderdeel van uit.
- Team science. Er wordt gezocht naar manieren om - naast de individuele prestaties - de samenwerking in en prestaties van een team beter mee te wegen bij het erkennen en waarderen.

In 2019 heeft de VSNU samen met de EUA een internationale conferentie georganiseerd over erkennen & waarderen. Hier hebben universiteiten en andere stakeholders best practices rondom nieuwe vormen van het erkennen en waarderen van wetenschappers gedeeld. Daarnaast is vooruitgekeken hoe we gezamenlijk de ontwikkelingen in Europa goed op elkaar kunnen laten aansluiten.

Is er sprake van doorgeschoten publicatiedruk?

Het is duidelijk dat er de afgelopen decennia wereldwijd een enorme groei en versnelling van het wetenschappelijk onderzoek heeft plaatsgevonden. Dat is niet een exclusief Nederlands verschijnsel. Wel is het zo dat Nederlandse onderzoekers tot de meest productieve van de wereld behoren.

De laatste jaren is steeds meer kritiek te horen op de prikkels in het wetenschappelijk systeem die er voor zouden zorgen dat de focus te veel ligt op het aantal publicaties in plaats van op de kwaliteit en impact van publicaties. De universiteiten hebben deze kritiek ter harte genomen en hebben in evaluatieprotocol voor onderzoekskwaliteit (Strategy Evaluation Protocol 2021 – 2027) veranderingen aangebracht om aan deze kritiek tegemoet te komen. Het uitgangspunt daarbij is dat meer publicaties en citaties niet per se beter is en dat kwaliteit leidend moet zijn. Uiteraard blijven impact van en aantallen publicaties wel een rol spelen voor (jonge) onderzoekers die hogerop willen komen, maar kwaliteit en *impact* van publicaties en onderwijstaken moeten ook een rol hebben in *het erkennen en waarderen* van wetenschappers. Daarnaast hebben VSNU, NWO en KNAW een gezamenlijk plan aan de minister aangeboden om de bredere druk op het systeem te verlagen, waaronder aanvraagdruk.

Wat doen universiteiten aan het reduceren en beheersen van aanvraagdruk?

In de gezamenlijke brief van NWO en VSNU aan minister Van Engelshoven (2020) geven beide organisaties aan wat zij doen aan het reduceren en beheersen van aanvraagdruk. Zo komt er minder nadruk op financieringsaanvragen in carrières. Komen er diversere loopbaanmogelijkheden voor jonge onderzoekers. Wordt het Universitaire Research Support Service versterkt en komt er betere informatievoorziening over aanvragen. Hier staat de [volledige brief](#).

| SEP: onderzoeksevaluaties |

Hoe evalueren we de kwaliteit van wetenschappelijk onderzoek in Nederland?

De kwaliteit van het Nederlandse onderzoek aan universiteiten en de KNAW- en NWO-instituten wordt eens per zes jaar beoordeeld. Dat gebeurt in onderzoeksvisitaties door onafhankelijke panels van binnen- en buitenlandse vakgenoten. De beoordelingscriteria en procedures daarvoor staan beschreven in het [Strategy Evaluation Protocol](#), afgekort het SEP. Het SEP vormt sinds de jaren negentig van de vorige eeuw de kern van het stelsel voor kwaliteitszorg van onderzoek en heeft zijn grote waarde inmiddels bewezen. Naast de externe evaluatie is er na drie jaar een interne tussenevaluatie om te toetsen of de aanbevelingen die zijn voortgekomen uit de externe evaluatie leiden tot de gewenste verbeteringen.

KNAW, NWO en VSNU hebben het protocol in 2020 herzien om het beter te laten aansluiten op de eisen die wetenschap en maatschappij nu stellen. Het protocol 2021-2027 behelst minder cijfermatige lijstjes en is gebaseerd op een kwaliteitszorgsysteem van strategisch denken en handelen.

| Topsectorenbeleid |

Wat vinden universiteiten van het Missiegedreven Innovatiebeleid, Topsectorenbeleid en het aangekondigde investeringsfonds

Samenwerking tussen universiteiten en bedrijven is belangrijk voor het ontwikkelen van innovatieve producten, diensten of toepassingen. Nederland heeft op dat gebied een lange traditie en wordt internationaal vaak als best practice genoemd. Sinds 2011 gebeurt dat in het kader van het topsectorenbeleid. In dit beleid staat de samenwerking tussen kennisinstellingen, bedrijfsleven en de overheid centraal, de zogenaamde gouden driehoek. Universiteiten zetten zich daar graag voor in. Vele tientallen onderzoekers zijn betrokken bij het opstellen van gezamenlijke onderzoeksagenda's binnen de gouden driehoek. Daarmee lossen we maatschappelijke uitdagingen op en zorgen we voor de versterking van ons innovatief vermogen en daarmee van onze economie. Eind 2019 zijn het Kennis- en Innovatiecontract voor 2020-2023 getekend. In juli 2018 heeft het ministerie van EZK met de brief 'Naar Missiegedreven Innovatiebeleid met Impact' een vervolg gegeven aan het topsectorenbeleid voor 2019 en verder.⁴² De kanteling naar maatschappelijke uitdagingen als drijvende kracht achter de topsectoren wordt door de universiteiten gesteund, zolang helder blijft dat maatschappelijke uitdagingen niet alleen kunnen worden opgelost op basis van economische kansen.

| Impact |

Hoe werken universiteiten aan de impact van wetenschappelijk onderzoek?

Impact, valorisatie en kennisbenutting worden als synoniemen gebruikt voor de derde kerntaak van universiteiten: zorgen dat het onderzoek dat wordt gedaan aan de Nederlandse universiteiten direct en indirect bijdraagt aan maatschappelijke ontwikkelingen. Goede voorbeelden hiervan zijn het onderzoek dat voortvloeit uit de Nationale Wetenschapsagenda en het onderzoeksprogramma de Digitale Samenleving.

Impact kan op veel verschillende manieren gegenereerd worden, denk bijvoorbeeld aan het delen van kennis met een breed publiek op televisie, advisering van de overheid, samenwerking met het

⁴² Zie hier: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/07/13/kamerbrief-naar-missiegedreven-innovatiebeleid-met-impact>

bedrijfsleven, het opzetten van startups en het verkrijgen van patenten. Binnen universiteiten wordt dagelijks op allerlei manieren gewerkt aan het vinden van oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Soms heel zichtbaar, zoals in een incubator waarin in samenwerking met studenten en onderzoekers een nieuwe onderneming ontstaat of de professionele afdelingen voor valorisatie die elke universiteit heeft. Soms zo verweven met onderwijs en onderzoek dat ze veel minder zichtbaar zijn: stages van studenten en resultaten van afstudeerprojecten, mediaoptredens van een wetenschapper, nevenfuncties van onderzoekers in het bedrijfsleven of onderzoeken in opdracht van publieke organisaties.

Hoe laten de Nederlandse universiteiten hun impact zien?

De Nederlandse universiteiten hebben met de publicatie van het raamwerk van valorisatie-indicatoren laten zien dat de impact van wetenschappelijke onderzoek verschillende verschijningsvormen kent.^[2] In 2016 hebben de universiteiten gezamenlijk een rapport over hun impact uitgebracht via een e-magazine: Valorisatie in Beeld.^[3] Hierin staat een breed scala van kwantitatieve gegevens naast kwalitatieve voorbeelden van impact afkomstig uit alle wetenschapsdomeinen. Ook in de jaarverslagen van de verschillende universiteiten is er volop aandacht voort de impact van wetenschappelijk onderzoek. In 2019 heeft de VSNU het sectoroverzicht valorisatie uitgebracht, waarin de impact van Nederlandse wetenschap inzichtelijk wordt gemaakt.

De komende jaren zal de VSNU inzetten op:

- het versterken en professionaliseren van de Knowledge Transfer Offices (de valorisatie bureaus van de universiteit) door een vervolg van een masterclass-serie en het versterken van het netwerk;
- ondernemerschapsonderwijs: bijeenbrengen van expertise en good practices
- een betere balans in de wijze van erkennen en waarderen van wetenschappers (onderwijs, onderzoek én impact);
- de Academic Startup Competition en het Impactfestival eind 2020/begin 2021, als vervolg op het eerste impactfestival in 2017 en de academic startup competition van 2019.
- het verder stimuleren van ondernemerschap en academische startups door het ontsluiten van nieuwe, duurzame financieringsfondsen, en het realiseren van gezamenlijke thematische programma's.

Wat doen universiteiten om (meer) impact te hebben?

De Nederlandse universiteiten hebben een Knowledge Transfer Office (KTO) waar wetenschappers terecht kunnen voor advies over de benutting van de door hen genereerde wetenschappelijke kennis. Het kan dan bijvoorbeeld gaan over advies bij het aanvragen van octrooien/patenten en voor advies over het opstarten van een startup. De directeurs van de verschillende KTO's vergaderen een aantal keer per jaar om gezamenlijk beleid uit te stippelen en om *best practices* met elkaar te delen.

| De Digitale Samenleving |

Wat is de Digitale Samenleving?

^[2] http://www.vsnu.nl/files/documenten/Domeinen/Onderzoek/Valorisatie/130422 - VSNU Raamwerk Valorisatie-indicatoren_web.pdf

^[3] <http://www.vsnu.nl/valorisatie-in-beeld/> <http://www.vsnu.nl/valorisatie-in-beeld/>

De Digitale Samenleving is de gezamenlijke ambitie van de Nederlandse universiteiten om, samen met andere (kennis)partners, Nederland een nieuw en aansprekend internationaal profiel te geven: dat van gidsland op het gebied van mens- en samenlevingsgerichte digitale technologie. Ons land kan zich omvormen tot levende 'proeftuin' waarin snel kan worden geleerd hoe we nieuwe technologie optimaal laten aansluiten bij de behoeften van individuele mensen en van samenlevingen als geheel. Onderzoek speelt daarin een sleutelrol. Op deze manier maken we de toekomstige digitale samenleving beter dan onze huidige samenleving.

Wat is het doel van het project Digitale Samenleving?

Concreet beoogt het programma Digitale Samenleving van de VSNU, waaraan alle Nederlandse universiteiten bijdragen, het volgende op te leveren:

- een stimulans voor het oplossen van maatschappelijke problemen door middel van het bijeenbrengen van disciplines die samen komen tot een afgewogen, doordachte en wetenschappelijk onderbouwde implementatie van digitale toepassingen in alle sectoren van de samenleving;
- oplossingsgerichte interventies bij de crises die ontstaan door het disruptieve karakter van digitalisering in de samenleving;
- verdere ontwikkeling van de nu nog uitstekende IT-infrastructuur in Nederland;
- meer afgestudeerden (uit alle disciplines) voor de ICT-sector en daarmee voldoende arbeidskrachten om de digitale ontwikkelingen te leiden;
- de digitalisering doorgevoerd door het hele onderwijs, het hoger onderwijs voorop – in de eigen methodiek zowel als in het aanleren van de juiste digitale vaardigheden bij onze studenten;
- Nederland heeft een grote aantrekkingskracht op internationaal toptalent op dit gebied en wordt gezien als de Digital Delta of the World.

Hoe gaan de Nederlandse universiteiten deze doelen waarmaken?

De Nederlandse universiteiten richten zich in dit programma op onderzoek in digitalisering op de volgende manieren:

- het uitvoeren van een multi- en interdisciplinair [onderzoeksprogramma](#) aan de hand van zeven programmalijnen, waaraan alle universiteiten deelnemen (Citizenship & Democracy, Responsible Data Science, Health & Well-Being, Learning & Education, Work & Organisations, Digital Cities & Communities, Safety & Security);
- Wereldwijd voorop lopen in onderwijsinnovatie in samenwerking met SURF en de Hogescholen ([versnellingsagenda](#) en [versnellingsplan](#));
- het samenbrengen van partners en aansluiten op bestaande samenwerking zoals Topsectoren en de NWA. Kennisinstellingen, bedrijven, overheid en burgers worden samengebracht.

| Kennisveiligheid |

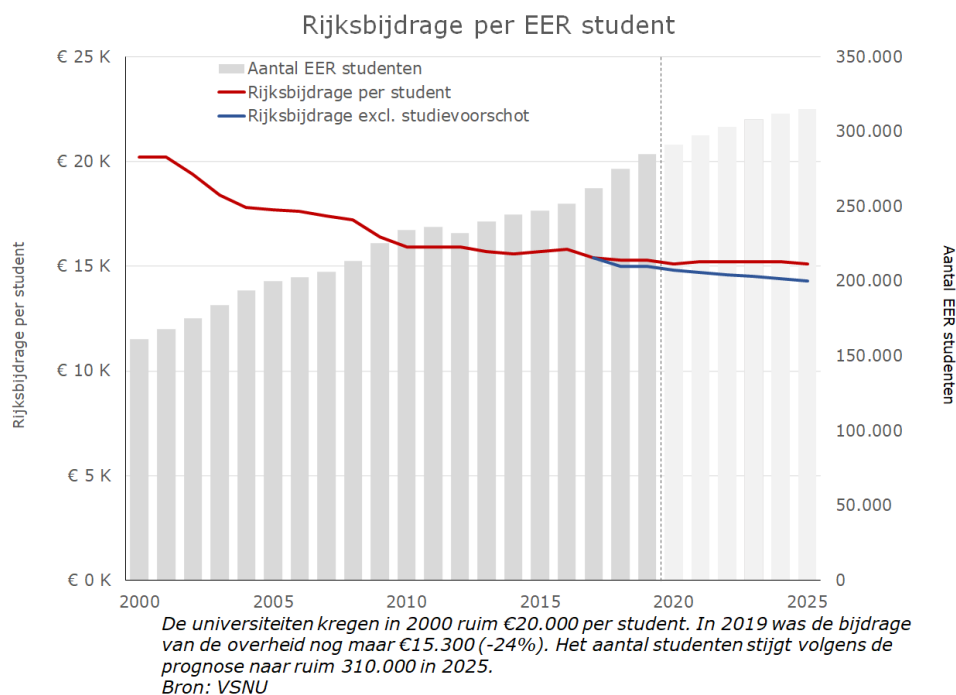
Universiteiten in Nederland zijn gebaat bij een open cultuur. Wetenschap kan (of het nu om onderzoek of onderwijs gaat) alleen maar gedijen onder condities van internationale openheid en uitwisseling van kennis en ideeën. Dit brengt echter ook risico's met zich mee. Zo kan kennis gestolen of verkeerd gebruikt worden. De meeste maatregelen op het gebied van kennisveiligheid worden door de ministeries van OCW en BZ genomen. Deze maatregelen zijn gericht op het voorkomen van overdracht van nucleaire kennis, kennis over overdrachtsmiddelen (ballistische raketten) aan Iran en Noord-Korea en *dual-use* goederen. Universiteiten zijn zich bewust van de risico's, maar zijn afhankelijk van inlichting- en veiligheidsdiensten voor controles. Universiteiten zetten zich in voor het creëren van *awareness* van hun medewerkers om alerte te blijven op situaties die risicovol kunnen zijn.

4. Bekostiging & financiële positie universiteiten

| Rijksbekostiging |

De Rijksbekostiging per student daalt.

De Nederlandse universiteiten behoren qua onderzoek én onderwijs tot de wereldtop. Het behouden van deze positie wordt de komende jaren steeds lastiger. Waar andere landen als China en Duitsland steeds meer investeren, loopt de financiering in Nederland juist terug. Terwijl het aantal studenten fors is gegroeid (tussen 2000 en 2017 met maar liefst 68%) en studenten ook steeds vaker kiezen voor de duurdere bèta-/technische opleidingen, hebben de afgelopen kabinetten steeds bezuinigd op de rijksbijdrage. Gevolg hiervan is dat de rijksbijdrage per student is gedaald met 24%: van €20.100 in 2000 naar €15.300 in 2019.

De overheid is de afgelopen jaren steeds minder gaan investeren in de sector hoger onderwijs. De uitgaven per leerling in % van het BBP zijn voor het po, vo en mbo de afgelopen 20 jaar sterk gestegen. Aan studenten in het hbo en wo geven we juist een steeds kleiner percentage van het BBP uit. De Europese Commissie, het OESO en het IMF wijzen op het belang van investeringen in onderwijs en onderzoek. Dit geldt helaas ook voor het gehele onderwijs, ter illustratie: de overheidsuitgaven aan onderwijs zijn in één generatie gedaald van 7% van het bbp in 1980 naar iets meer dan 5% nu.

De eerste, tweede en derde geldstroom

De eerste geldstroom vanuit de overheid, ook wel de rijksbijdrage genoemd, vormt de basis voor onderwijs- en onderzoeksactiviteiten van de universiteiten. Deze bijdrage vormt het grootste deel

van de financiering van de basisinfrastructuur van elke universiteit: salarissen van docenten en onderzoekers, onderwijs en onderzoek zelf, laboratoria, bibliotheken, gebouwen, ondersteunende medewerkers en staf. De omvang van de rijksbijdrage wordt ieder jaar door het kabinet in de begrotingswet vastgesteld.⁴³

De tweede geldstroom van de universiteiten bestaat uit middelen van de rijksoverheid die indirect bij de universiteiten terecht komen. Het gaat met name om subsidies van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen (KNAW). Deze onderzoeksmiddelen worden veelal op basis van competitie verdeeld onder onderzoekers en onderzoeksinstellingen. Er bestaan inmiddels vele soorten programma's en beurzen voor allerlei soorten wetenschap en wetenschappers, zoals de Veni-, Vidi- en Vici-beurzen of de beurzen voor aanstormend talent. De tweede geldstroom komt voor een belangrijk deel terecht bij onderzoekers en onderzoeksgroepen in de vorm van persoonsgebonden of projectgebonden subsidies.

De derde geldstroom omvat de inkomsten die universiteiten ontvangen wanneer zij onderzoek verrichten of onderwijs geven in opdracht van de overheid, maatschappelijke organisaties of het bedrijfsleven. Maar het kan ook gaan om inkomsten uit Europa (ERC beurzen, Kaderprogramma's of Horizon 2020), de collectebusfondsen (Koningin Wilhelmina Fonds, Astmafonds, Hartstichting, Reuma Fonds) of de verhuur van collegezalen en laboratoria.

Relatieve belang geldstromen

Terwijl het aandeel van de eerste geldstroom de afgelopen jaren is afgenomen, zijn de inkomsten van de universiteiten uit de tweede en derde geldstroom toegenomen. Universiteiten worden daardoor steeds afhankelijker van de tweede en derde geldstroom. Zie ook de grafiek op de VSNU-website, waaruit blijkt dat een steeds groter deel van de wetenschappers van universiteiten in dienst is op basis van inkomsten uit de 2^e en 3^e geldstroom.⁴⁴ Soms wordt er ook wel gesproken over de vierde geldstroom. Hiermee worden dan de Europese fondsen bedoeld die Nederland uit Europa haalt. Deze zijn bij bovenstaande cijfers onderdeel van de derde geldstroom.

| Doelmatige besteding overheidsgeld |

Waarom hebben de universiteiten eigen vermogen?

Over het eigen vermogen van universiteiten bestaan veel incorrecte beelden. Jaarlijks houden universiteiten iets minder dan 1% van hun besteedbare middelen achter de hand zodat er voldoende eigen vermogen is om (on)voorziene tegenvallers op te kunnen vangen. De Inspectie van het Onderwijs concludeert in een onderzoek dat de universiteiten een solide financiële positie hebben. Het alternatief hiervoor is meer lenen, hetgeen onwenselijke risico's met zich meebrengt. De door het ministerie van OCW opgerichte Commissie Koopmans concludeerde dat positieve resultaten en voldoende eigen vermogen om verschillende redenen noodzakelijk zijn:

- Universiteiten schrijven gebouwen en apparatuur af op basis van de historische kostprijs. Dit betekent dat zij, zonder positieve resultaten, afgeschreven gebouwen en apparatuur zouden moeten vervangen tegen dezelfde kosten als waarvoor ze tientallen jaren daarvoor zijn aangeschaft. Gezien de inflatie en toenemende kosten van bijvoorbeeld laboratoriumapparatuur

⁴³ Zie interactieve VSNU-factsheet

⁴⁴ http://vsnu.nl/f_c_wetenschappelijk-personeel.html

en de hogere eisen aan gebouwen⁴⁵ is dit niet realistisch: universiteiten moeten positieve resultaten halen om voorzieningen op peil te kunnen houden.

- De universiteiten hebben eigen vermogen nodig hebben om financiële risico's te kunnen opvangen. De financiële risico's van universiteiten zijn toegenomen doordat tegenwoordig een groter deel van de inkomsten afhankelijk is van bijvoorbeeld studentenaantallen, aantal behaalde diploma's en het succes van onderzoeksaanvragen. Meer inkomsten en meer variabele financiering betekent meer onzekerheid, meer risico's en dus een hoger benodigd eigen vermogen om dit op te kunnen vangen. Ook begroten universiteiten behoedzaam, omdat prijsbijstellingen vanuit de overheid pas laat in het jaar vrijkomen. Vanaf 2019 gaan universiteiten deze bijstellingen al direct mee begroten, zie voor meer informatie hierover de knelpuntenanalyse 'Ruimte voor investeringen en talent'.

Overigens verschilt de eigen vermogenspositie en het jaarlijkse resultaat sterk per instelling. Dit hangt samen met de omvang van de universiteit, maar ook met de investeringscyclus van een universiteit. Voor groot onderhoud, renovatie of vervanging van de gebouwen bouwt de universiteit in de jaren voorafgaand aan een dergelijke investering eigen vermogen op, wat vervolgens in korte tijd weer snel afneemt. In de jaarrekeningen van de universiteiten is hier meer informatie over te vinden. Zie ook de Scienceguide artikelen van [Tim van der Hagen](#) en [Martijn Ridderbos](#) en de [VSNU-infographic](#) over de besteding van middelen van universiteiten.

| [Investeringen overheid en bedrijfsleven](#) |

Nederlandse publieke en private investeringen in R&D onder grote druk

Nederland heeft de ambitie [uitgesproken](#) om in 2020 jaarlijks 2,5% van het BBP in onderzoek en innovatie te investeren – dit is al een verlaagde ambitie t.o.v. de Europese afspraak van 3%. Op dit moment haalt Nederland net de 2%. Deze opgave vraagt om een extra investering van de Nederlandse overheid en het Nederlandse bedrijfsleven. Veel organisaties in binnen- en buitenland, waaronder de Europese Commissie, de SER, de OESO en het IMF wijzen op het belang van investeringen in onderwijs, innovatie en onderzoek voor een krachtige kenniseconomie. De VSNU sluit zich uiteraard bij deze oproep aan en heeft dit geluid in de media en ook richting Europa laten horen.

Nederland investeert minder in onderzoek en innovatie dan het gemiddelde OESO-land. Daardoor kan Nederland in de nabije toekomst een kennisachterstand oplopen op andere landen, in Europa en daarbuiten. Dit zal verstrekende gevolgen hebben voor de internationale concurrentiepositie van Nederland. Nederland moet inzetten op:

- Een sterke basisfinanciering van universiteiten;
- Het vergroten van stabiliteit en samenhang met een nationaal kaderprogramma;
- Stappen zetten naar een internationaal concurrerend R&D-investeringsniveau van 3% van het BBP. Met 1,5 miljard structurele publieke investeringen kunnen we als Nederland in de komende Kabinetsperiode naar 2,5% van het BBP komen.

⁴⁵ Zie [VSNU-rapport Campus NL](#)

| Collegegelden |

Verschil tussen wettelijk collegegeld en instellingscollegegeld

Het wettelijk collegegeld is een jaarlijks door de minister van Onderwijs vastgesteld bedrag dat studenten moeten betalen om te studeren aan een universiteit. De hoogte van dit bedrag is voor het collegejaar 2019/2020 €2.0830,-. Een student betaalt het wettelijk collegegeld als hij/zij burger is van een EER-land en niet eerder een diploma van hetzelfde niveau (bachelor, master) heeft gehaald. Als de student niet voldoet aan alle voorwaarden voor het betalen van het wettelijk collegegeld moet het instellingscollegegeld betaald worden. De reden hiervoor is dat de overheid haar financiële verantwoordelijkheid heeft beperkt tot één bachelor- en één masteropleiding per student. De hoogte van het instellingscollegegeld wordt door een universiteit zelf ingesteld en kan per opleiding verschillen.

Halvering collegegeld

Het kabinet heeft besloten het collegegeld van eerstejaars studenten per het studiejaar 2018-2019 te halveren. Daarnaast wil het kabinet dat meer mensen kiezen voor een baan in het onderwijs. Studenten aan een lerarenopleidingen krijgen daarom een extra jaar korting op het collegegeld. De VSNU heeft bij de invoering van deze maatregel ingezet op eerlijke compensatie van de kosten en eerdere invoering voor lerarenopleidingen.

Verdiene universiteiten geld aan het aantrekken van buitenlandse studenten?

Studenten van binnen de EER betalen evenveel collegegeld als Nederlandse studenten. Studenten van buiten de EER betalen weliswaar een hoger collegegeld (het instellingscollegegeld), maar dit is ook nodig omdat de universiteit voor deze studenten geen financiering van de overheid ontvangt, ook worden deze aantallen niet meegenomen in de berekening van het onderzoeksdeel van de financiering. Het instellingscollegegeld dat zij betalen is in principe kostendekkend. Universiteiten maken dus geen winst door het aantrekken van buitenlandse studenten.

| Studievoorschot |

Wat vindt de VSNU van het sociaal leenstelsel / studievoorschot?

De VSNU is voorstander van het studievoorschotsysteem dat sinds 1 september 2015 geldt, omdat de opbrengsten weer terugvloeien naar het hoger onderwijs. Universiteiten krijgen op die manier extra middelen om de kwaliteit van het onderwijs en onderzoek te versterken. De VSNU vindt dat je alleen onder die voorwaarde van studenten deze investering mag vragen. De middelen komen onder andere ten goede aan kleinschaliger en intensiever onderwijs, professionalisering van universitaire docenten en modernisering van studiefaciliteiten. Extra middelen zijn volgens de VSNU noodzakelijk, omdat de Rijksbijdrage per student al jaren daalt en er aan universiteiten meer studenten zijn dan ooit (zie boodschap 'dalende rijksbijdrage per student'). De VSNU betreurt dat door het wegvallen van de renteverhoging er op termijn ongeveer €250 miljoen op het hoger onderwijs wordt bezuinigd.

Hoe worden de middelen uit het studievoorschot besteed?

Zie hiervoor het hoofdstuk Governance, overheidssturing, verantwoording & medezeggenschap.

Wat hielden de voorinvesteringen nu eigenlijk in?

Het nieuwe studievoorschotsysteem is ingegaan per 1 september 2015, maar de studievoorschotmiddelen kwamen pas per 2018 beschikbaar. Om te zorgen dat de studenten ook in

de tussenliggende jaren al konden profiteren van extra onderwijsinvesteringen, hebben de universiteiten toegezegd in de periode 2015-2017 in totaal €200 mln. in drie jaar extra te investeren in het onderwijs: de zogenaamde voorinvesteringen. Universiteiten hebben dit budget vrijgemaakt door onttrekking aan reserves, een herschikking binnen hun begroting of een combinatie van beide. Alle plannen voor voorinvesteringen in de jaren 2016 en 2017 zijn door de medezeggenschapsraden goedgekeurd.

De VSNU rapporteerde jaarlijks over de voorinvesteringen per universiteit.⁴⁶

De Algemene Rekenkamer bracht in 2018 een rapport uit over deze voorinvesteringen, waarin gesteld wordt dat er 860 miljoen in potentie ten goede is gekomen aan de kwaliteit van het hoger onderwijs. De universiteiten herkennen zich ook in een belangrijke aanbeveling van de Rekenkamer: bij dit soort afspraken zijn heldere en eenduidige definities vooraf belangrijk. Dit hebben de universiteiten ook betrokken bij de totstandkoming van de kwaliteitsafspraken.

Maar: de methode die de Rekenkamer gebruikt om te beoordelen of uitgaven daadwerkelijk voorinvesteringen zijn, is het vergelijken van appels met peren. Dat doet de inzet van de universiteiten, maar ook de medezeggenschap, tekort.

5. HR-beleid en wetenschappelijk personeel

| Cao |

Cao 2019 -2020

Vanaf 31 december 2019 geldt een nieuwe cao-NU 2019-2020. Deze cao bevat geen loonafspraken en is enkel een technische aanpassing van de cao naar aanleiding van de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) die op 1 januari 2020 in werking is getreden. De tekst van deze cao is in januari 2020 door cao-partijen vastgesteld. Deze cao is van kracht tot het moment dat door de cao-partijen overeenstemming is bereikt over een nieuwe inhoudelijke cao. Momenteel vinden de onderhandelingen plaats over een nieuwe inhoudelijke cao, met onder andere nieuwe loonafspraken.

| Prestatiedruk/ werkdruk |

Wat doen universiteiten aan het terugdringen van de werkdruk?

Nederlandse universiteiten nemen het signaal van werkdruk serieus. Universiteiten werken eraan om werkdruk terug te dringen via werkdrukplannen op elke universiteit en door aan te dringen op voldoende financiering.

Onderzoek van SoFoKleS laat zien dat de werkdruk onder wetenschappelijk personeel hoog is. Slechts 53% van het wetenschappelijk personeel ervaart de werkdruk als 'goed'. In de zorg ligt dat percentage op 61% en in de zakelijke dienstverlening op 67%.⁴⁷ De werkdruk in de wetenschap is vooral hoog bij medewerkers met een vast dienstverband en een langer tijdelijk dienstverband. Met name de combinatie van onderwijs, onderzoek en management levert een hoge werkdruk op.

Bij de aanpak van werkdruk moet zoveel mogelijk rekening gehouden worden met de omstandigheden in de betreffende universiteit, faculteit en vakgroep. De VSNU en NWO hebben een [gezamenlijk plan](#) gemaakt voor de aanpak van druk op het systeem, waar ook werkdruk onder valt. Deze maatregelen zijn gericht op de korte en middellange termijn. Het op langere termijn oplossen van deze structurele knelpunten vereist extra middelen en meer continuïteit in de

⁴⁶ Zie http://vsnu.nl/nl_NL/voorinvesteringen.html

⁴⁷ <https://www.sofokles.nl/wp-content/uploads/DEF-rapportage-werkdruk-WP-in-MTOs.pdf>

wetenschapsfinanciering vanuit de overheid. Op middellange termijn moet de werkdruk afnemen door meer ruimte te geven aan diversificatie en het dynamiseren van loopbaanpaden. In de beoordeling van wetenschappers komt de nadruk minder te liggen op kwantiteit (zoals aantal publicaties) en sterker op kwaliteit, inhoud, wetenschappelijke integriteit, creativiteit, onderwijs, impact en leiderschap. Meer aandacht en waardering voor de kwaliteit van een onderzoeksvoorstel zal helpen het aantal aanvragen te verminderen. Deze maatregelen passen binnen het onlangs door een brede coalitie (VSNU, NWO, KNAW, NFU en ZonMw) bekendgemaakte position paper 'Ruimte voor ieders talent' om te komen tot een nieuwe balans in het erkennen en waarderen van wetenschappers.

Knelpuntenanalyse:

De wetenschappelijke omgeving vraagt veel van medewerkers. Er is de druk om wetenschappelijke artikelen te publiceren en onderzoeksgeld aan te vragen, om data te beheren en open te stellen. Daarnaast vraagt internationalisering om aanpassingen in het onderwijs en worden colleges en examens gedigitaliseerd, naast de normale colleges en examens. De inzet om het studierendement te verbeteren betekent in de praktijk: vaker tentamineren en nakijken. En dat alles terwijl wetenschappers, die ook docent zijn, studenten dan ooit intensief moeten begeleiden.

Het aantal studenten in het wetenschappelijk onderwijs is de afgelopen tien jaar (2008-2018) met bijna 33% gestegen. De categorie ondersteunend personeel is in diezelfde periode minder hard gegroeid: bijna 10%. Hierdoor zijn er bijvoorbeeld relatief minder labassistenten, practica-begeleiders en administratieve ondersteuners aanwezig, waardoor dit soort taken meer bij de docenten komen te liggen. Tegelijkertijd moeten docenten en wetenschappers zich steeds uitgebreider verantwoorden in bijvoorbeeld projectadministratie. Kortom, de druk op het personeel neemt toe.

| Genderbeleid/vrouwelijke hoogleraren |

Hoe hebben universiteiten aandacht voor het aantal vrouwelijke hoogleraren?

Bijna de helft (46%) van het personeel (in fte) op de universiteit is vrouw.⁴⁸ Desondanks laat de Nederlandse wetenschap nog veel potentieel vrouwelijk talent onbenut, vooral in hogere functies.

De VSNU vindt dat het percentage vrouwelijke hoogleraren moet stijgen. Om dit voor elkaar te krijgen, hebben vrijwel alle universiteiten vele activiteiten ontplooid om de doorstroom van vrouwelijk talent te bevorderen, onder andere door een betere scouting en door aanpassing van de benoemingsprocedures. Deze maatregelen blijken effectief, want op alle niveaus van het wetenschappelijk personeel is het aandeel vrouwen de afgelopen tien jaar gestegen. Het aantal vrouwelijke hoogleraren en UHD's verdubbelde in de periode 2002 - 2012.⁴⁹

Toch is het percentage vrouwen aan de top nog te laag: in 2018 is 22% van de Nederlandse hoogleraren een vrouw⁵⁰. Het percentage moet omhoog, want door de aanwezigheid van meer vrouwen in een organisatie wordt diversiteit en daarmee de kwaliteit bevorderd. Een gemengde top leidt tot betere prestaties, meer creativiteit, betere besluitvorming en een beter financieel resultaat.

Universiteiten maken zich sterk voor het vergroten van het aantal vrouwelijke wetenschappers. Universiteiten werken samen met OCW, LNVH (Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren) en NWO

⁴⁸ Bron: WOPI 2018

⁴⁹ <https://www.rathenau.nl/nl/page/vrouwen-de-wetenschap>

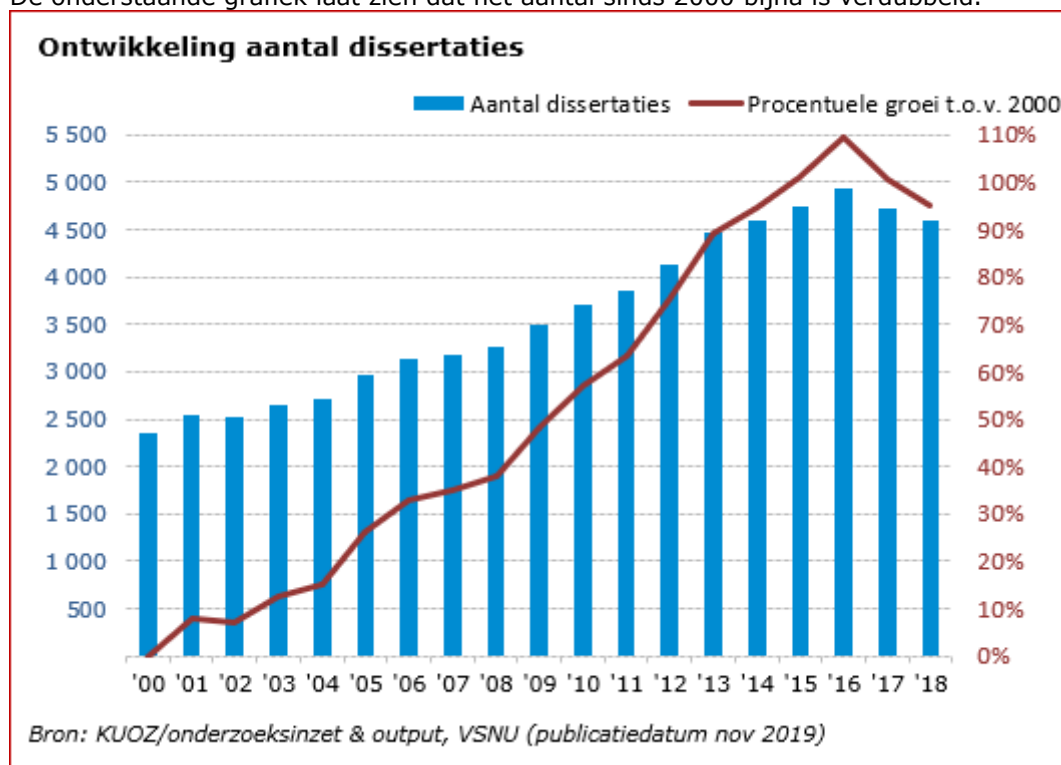
⁵⁰ Bron: WOPI 2018

aan dit onderwerp. Voor 2020 hebben de universiteiten [streefcijfers](#) geformuleerd ten aanzien van het aantal vrouwelijke hoogleraren. Om deze streefcijfers te behalen moeten er 200 vrouwelijke hoogleraren bijkomen. In 2017, het Westerdijk jaar, hebben de universiteiten zich ingespannen om nog eens 100 extra hoogleraren te bevorderen. OCW heeft hiervoor eenmalig €5 miljoen ter beschikking besteld. De overige kosten worden door de universiteiten gefinancierd.

Promovendi

Ontwikkeling van promovendiaantallen afgelopen jaren

In 2012 nam de instroom van werknemerpromovendi bij Nederlandse universiteiten voor het eerst sinds decennia af. De instroom verschilt iets per jaar, maar ligt al jaren rond 2200 nieuwe (werknemer)promovendi per jaar. Een groot deel van de promoties in Nederland komt op conto van personen niet in dienst bij universiteiten, zoals buitenpromovendi. Op de aantallen promovendi is hierdoor geen goed zicht, maar het aantal promoties steeg de afgelopen jaren. In 2017 is voor het eerst een daling te zien, dit zou te maken kunnen hebben met de daling van de instroom in 2012. De onderstaande grafiek laat zien dat het aantal sinds 2000 bijna is verdubbeld.⁵¹

Soorten promovendi

Het grootste deel van de promovendi zijn als werknemer in dienst van de universiteit. Een ander deel is buitenpromovendus en dus niet in de dienst van een universiteit, maar is bijvoorbeeld in dienst bij een andere werkgever dan de universiteit of heeft een beurs. Mede door de toenemende internationalisering zijn meer vormen van promotietrajecten ontstaan, waaronder de beurspromovendi en joint PhD's, waarbij promovendi onderzoek aan twee of meer samenwerkende

⁵¹ http://vsnu.nl/f_c_promovendi.html

universiteiten doen en van beide een bul ontvangen. Een promotietraject wordt niet alleen als een start van een academische carrière beschouwd. Binnen de promotieopleiding wordt meer aandacht besteed aan vaardigheden die (ook) bruikbaar zijn buiten de wetenschap. De Nederlandse universiteiten willen meer manieren om promoveren mogelijk te maken. Nu komen de meeste promovendi in dienst van een universiteit om daar promotieonderzoek te doen. De meeste landen in Europa hebben een gemengd stelsel: de promovendi met de status van student en daarnaast de werknemer-promovendi. In 2016 is een experiment beurspromovendi gestart: op de RUG zijn 850 beurspromovendi gestart en op de EUR vijftien. Het experiment wordt in 2019 tussentijds geëvalueerd; in 2021 volgt de eindevaluatie.

Promotiesucces

Het aantal promoties is sinds 2000 bijna verdubbeld. Driekwart van de promovendi in dienstverband promoveert ook daadwerkelijk. Deze promovendi doen gemiddeld vijf jaar over hun promotie. Om de rendementen te verhogen hebben de universiteiten maatregelen genomen gericht op verbetering van de begeleiding en opleiding van promovendi. Opvallend is dat van de promovendi in dienstverband 46% niet de Nederlandse nationaliteit heeft. De VSNU heeft eind 2018 uitgangspunten geformuleerd voor een verbetering van het promotiestelsel in Nederland in 'Een gezonde praktijk in het Nederlandse promotiestelsel'. Deze is [hier](#) te vinden.

Hoe is de relatie tussen het aantal promovendi en de arbeidsmarkt?

Nederland heeft als doel tot de top-5 van de kenniseconomieën in de wereld te behoren. Daarvoor is hoogwaardige en innovatieve kennis noodzakelijk. Investeren in het kennisniveau van mensen; het aanwezige potentieel goed benutten en talenten aantrekken zijn onmisbare stappen om onze welvaart te versterken. Nederland doet het daarin niet goed. Internationaal gezien heeft Nederland weinig gepromoveerden. Het zou daarom goed zijn als we in Nederland meer promovendi opleiden dan we nu doen. Nederland zit in de statistieken van aantal promovendi als deel van de beroepsbevolking net boven het EU-gemiddelde, terwijl bijvoorbeeld de Scandinavische landen hier veel verder boven liggen.

Promovendi vinden hun weg op de arbeidsmarkt, zowel binnen als buiten de universiteit. De arbeidsmarkt voor gepromoveerden ligt voor een groot deel buiten de universiteit. In Nederland vervolgt 30% van de gepromoveerden zijn carrière in de wetenschap, 70% komt op een plek buiten de wetenschap terecht. Universiteiten bieden promovendi loopbaanbegeleiding, zodat zij goed beslagen ten ijs komen op de arbeidsmarkt als zij niet in de wetenschap verder willen of kunnen. Meer informatie is te vinden in het [KNAW-rapport](#) 'Promoveren werkt'.

Kwaliteitsbewaking in het promotiestelsel

De kwaliteit van promoties wordt op verschillende manieren gewaarborgd. De kwaliteit van elke individuele promotie wordt beoordeeld door een leescommissie en in tweede instantie door een (gewoonlijk breder samengestelde) promotiecommissie. Het KNAW-rapport 'Promoveren werkt' uit 2016 concludeert dat de kwaliteit van de promoties in Nederland goed is. Het op voornamelijk zelfregulering gebaseerde kwaliteitsborgingssysteem blijkt goed te werken. De commissie 'Toekomst promoveren' heeft een aantal (vooral Nederlandse) hoogleraren die bij buitenlandse universiteiten werk(t)en gevraagd naar de waardering daar voor Nederlandse promovendi, gepromoveerden en postdocs. Deze hoogleraren gaven aan dat Nederland een gedegen promotiestelsel heeft, goed functionerende *graduate schools* en onderzoekscholen en gedegen promotieopleidingen. De Nederlandse gepromoveerde wordt dan ook kwalitatief hoog ingeschat in het buitenland. Zie ook: SEP-protocol.

De promotiepremie een perverse prikkel?

Een deel van de rijksbijdrage aan universiteiten wordt verdeeld naar evenredigheid van de aantallen promoties per universiteit. Het is geen prestatiebekostiging, maar een variabel bedrag dat onderdeel is van het verdeelmodel.

Er wordt beweerd dat deze 'promotiepremie' in de bekostiging van de universiteiten werkt als een perverse prikkel. Een universiteit wordt immers rijker door meer gepromoveerden. Zo werkt het echter niet. Per promotie ontving een universiteit tot 2016 € 90.000. Een fors bedrag, maar niet kostendekkend voor de begeleiding, salariskosten en andere kosten zoals laboratoria en congresbezoek. Het begeleiden van een (buiten-)promovendus levert een universiteit geen directe inkomsten op, maar veroorzaakt kosten. De toename van het aantal landelijke promoties leidt niet tot een hogere rijksbijdrage, want als het aantal promoties verder groeit daalt de prijs per promotie.

| Uitbreiding ius promovendi |

Tot voor kort konden in Nederland slechts hoogleraren optreden als promotor. Recent is dit 'ius promovendi' uitgebreid, waardoor ook UHD's kunnen optreden als promotor, net als in veel ons omringende landen. De VSNU heeft zich hiervoor ingezet en is tevreden over deze uitbreiding, die universiteiten zelf ruimte biedt om het ius promovendi onder voorwaarden uit te breiden. In het Rectoren College zijn afspraken gemaakt hoe de Nederlandse universiteiten omgaan met deze uitbreiding van het promotierecht. Naast hoogleraren kan het college voor promoties alleen promoteren aanwijzen die zelf gepromoveerd zijn. Decanen kunnen namens hun faculteit gepromoveerde UHD's. Aan het begin van het promotietraject moet duidelijk zijn wie de promotor(en) is/zijn. Voordat de decaan deze voordracht doet, zorgt hij/zij dat de hoogleraar in het betreffende vakgebied is geraadpleegd. De decaan rapporteert over de reactie van de betreffende hoogleraar aan het college voor promoties.

| Tenure Track |

Wat is Tenure Track?

Tenure Track is een loopbaaninstrument om wetenschappelijk talent perspectief te bieden op een vast dienstverband binnen de wetenschap. De loopbaan van de/een wetenschapper verloopt volgens deze HR-strategie van Universitair Docent naar Universitair Hoofddocent en bij een aantal universiteiten tot Hoogleraar. Iedere universiteit richt dit op een eigen manier in. Organisatorische en leiderschapskwaliteiten zijn hiervoor een vereiste. Om de concurrentie met het internationale veld aan te kunnen, bieden universiteiten wetenschappelijke talenten een dienstverband aan op basis van Tenure Track. In het Tenure Trackprogramma krijgen high potentials de kans zich, met structurele ondersteuning en begeleiding, te ontwikkelen en in te stromen in een vaste UD-positie. Universiteiten worden hierdoor als werkgever aantrekkelijker voor jong talent.

| Tijdelijke dienstverbanden wetenschappelijk personeel |

Wat zijn de oorzaken van het hoge percentage tijdelijke dienstverbanden?

De VSNU constateert dat het percentage tijdelijke dienstverbanden onder het wetenschappelijk personeel de afgelopen jaren is toegenomen. Oorzaak daarvan is de ingrijpende veranderingen in de bekostiging van universiteiten: de prijs per student is gedaald en indirecte financiering (tweede en derde geldstroom) wordt steeds belangrijker. Daarnaast zijn onderzoeksprojecten en -financiering vaak tijdelijk van aard.

Deze veranderingen – maar ook de soms grote fluctuaties in studentenaantallen – leiden tot het gegeven dat verschillende categorieën personeel, met name jonge wetenschappers die aan het begin van hun carrière staan, tijdelijk wordt aangesteld. De VSNU wil de rechtspositie alsook de loopbaanperspectieven van de medewerkers met een tijdelijk dienstverband verbeteren. Cao-partijen hebben in 2015 afgesproken dat het percentage tijdelijke dienstverbanden van 4 jaar of korter in de functiecategorieën hoogleraar, universitair hoofddocent, universitair docent en docent binnen de sector wordt teruggebracht tot 22% in fte's. Cao-partijen hebben vastgesteld dat dit percentage in 2016 al is teruggebracht tot 19,1%.⁵² Hier staan de [meest recente cijfers](#).

| WNT-norm |

Alle salarissen van universiteitsbestuurders voldoen aan de WNT-norm. De verantwoording hiervan

| Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA) |

In 2016 heeft het parlement ingestemd met de Wet Normalisering Rechtspositie Ambtenaren (WNRA). De belangrijkste gevolgen van deze wet zijn dat de arbeidsrechtelijke (rechts)positie van ambtenaren gelijk wordt aan die van werknemers in het bedrijfsleven en dat er een nieuwe (gewijzigde) ambtenarenwet komt. Dit betekent dat medewerkers van openbare universiteiten, die nu nog onder het ambtenarenrecht vallen, straks eveneens onder het arbeidsrecht van het Burgerlijk Wetboek (BW) vallen. Voor de medewerkers van de drie bijzondere universiteiten (Vrije Universiteit Amsterdam, Radboud Universiteit Nijmegen en Tilburg University) is dit nu al het geval. Op 1 januari 2020 trad de WNRA in werking. Op 1 januari 2020 is de CAO-NU 2019-2020 ingegaan, met daarin de benodigde technische wijzigingen voor de WNRA.

Sociale Veiligheid

De Nederlandse universiteiten hechten veel waarde aan een veilige werkomgeving voor hun studenten, medewerkers en bezoekers. Dit thema vergt voortdurende inzet, zowel op nationaal als op instellingsniveau. Binnen de VSNU werken de universiteiten samen aan dit thema, bijvoorbeeld in de vorm van een [gezamenlijk statement](#) (april '19) waarin elke vorm van ongewenst gedrag wordt afgekeurd. Ook werd er een goedbezochte publieksbijeenkomst (oktober '19) georganiseerd over sociale veiligheid. Onder andere door het creëren van bewustzijn, het zorgen voor ondersteuning en het scheppen van een veilige cultuur willen de universiteiten een veilige (werk)plek zijn voor iedereen. Een open omgeving waarin onderling respect en samenwerking de norm zijn, is onmisbaar voor de kwaliteit van onderwijs en onderzoek. Deze inzet wordt op alle bestuurlijke niveaus, van het college van bestuur tot aan de werkvloer van onderwijs en onderzoek, uitgedragen. De universiteiten zetten zich zowel als sector als individueel in voor de verbetering van de sociale veiligheid. Meer informatie is te vinden op de [VSNU-website](#).

⁵² En in 2017 naar 18,4% (viel al buiten de afspraak)

Pilot ombudsfunctie

In het kader van de cao-afspraken over de ombudsfunctionaris zijn vier universiteiten in 2019 gestart met een pilot: de Universiteit Twente, de Erasmus Universiteit Rotterdam, de Technische Universiteit Delft en de Universiteit Maastricht. De Vrije Universiteit had al een ombudsfunctionaris en ook de Universiteit van Amsterdam heeft een tijdelijke ombudsfunctie ingesteld met de intentie om deze volgend jaar te evalueren. Op de Universiteit Utrecht werkt een vertrouwenspersoon personeel, wat betekent dat er op 7 van de 14 universiteiten wordt gewerkt dan wel geëxperimenteerd met een ombudsfunctionaris

De VSNU is in nauw contact met de ombudsfunctionarissen van de aan de pilot deelnemende universiteiten, de dossierhouder en de HR-directeuren. Er wordt dit jaar een eindevaluatie gehouden. De evaluatie wordt uitgevoerd door SoFoKleS, gezien specifieke expertise en beschikbare onderzoekscapaciteit. In het kader van het onderzoek zal worden gesproken met de Colleges van Bestuur, HR-directeuren, ombuds- en vertrouwenspersonen en de medezeggenschap. Ook relevante externe partijen, zoals het Landelijk Netwerk Vrouwelijke Hoogleraren (LNVH), Promovendi Netwerk Nederland (PNN) en het ISO en de LSVb, worden bij het onderzoek betrokken. De uitkomst wordt voor de zomer van 2020 verwacht.

5. Governance, overheidssturing, verantwoording & medezeggenschap

| Kwaliteitsafspraken en sectorakkoord |

Universiteiten versterken onderwijskwaliteit in sectorakkoord

In het Sectorakkoord Wetenschappelijk Onderwijs is vastgelegd hoe de inzet van de studievoorschotmiddelen zal verlopen. De middelen worden geïnvesteerd in onderwijskwaliteit. Hierover maken de universiteiten, in overleg met medezeggenschap, zelf kwaliteitsafspraken. Daarnaast is afgesproken met de minister om de komende jaren samen te werken aan internationalisering, het tegengaan van werkdruk en de impact van onderzoek. Voor de universiteiten is het belangrijk dat het akkoord uitgaat van vertrouwen en autonomie.

In het Sectorakkoord zijn onder meer afspraken gemaakt over:

- De besteding van studievoorschotmiddelen; door de invoering van het studievoorschot komt vanaf dit collegejaar geld vrij voor de kwaliteit van onderwijs. Het overgrote deel (90%) van dit budget kan door de universiteiten zelf, na overleg met en instemming van de medezeggenschap, worden besteed. Door eerdere bezuinigingen en een doelmatigheidstaakstelling is er overigens [pas in 2021](#) sprake van netto extra budget voor wetenschappelijk onderwijs. De studievoorschotmiddelen zullen onder andere worden ingezet voor kleinschalig onderwijs, talentontwikkeling, studentenwelzijn en docentprofessionalisering.
- Transparantie; met het oog op de publieke verantwoording ontwikkelen de universiteiten een sectordashboard waarin zij kerngegevens laten zien voor onderwijs, onderzoek en impact. De rapportages zullen een breed beeld geven van de ontwikkelingen in het hoger onderwijs. Specifiek voor de kwaliteitsafspraken geldt dat universiteiten in hun jaarverslag laten zien hoe het staat met de uitvoering. Daarnaast komt er in 2022 een check op de besteding van de studievoorschotmiddelen en wordt in 2024 de balans opgemaakt door de NVAO.
- Het versterken van de impact; wetenschap heeft een aanzienlijke, positieve invloed op de maatschappij. Om dit te versterken en te structureren blijven de universiteiten inzetten op versterking van de Knowledge Transfer Offices en op startups. Ook zal er meer worden samengewerkt aan belangrijke onderzoeksthema's, bijvoorbeeld via de Nationale Wetenschapsagenda.
- Werkdruk; het terugdringen van werkdruk is een belangrijke prioriteit voor de komende jaren. Regeldruk is een van de oorzaken van werkdruk. De minister van OCW gaat daarom met de universiteiten in gesprek over het verminderen van de administratieve lastendruk rondom de accreditatie van opleidingen, bijvoorbeeld door middel van instellingsaccreditatie.
- Internationalisering; de universiteiten en de minister delen de opvatting dat internationale perspectieven van grote waarde zijn. Om deze ontwikkeling in goede banen te leiden werkt de VSNU samen met de VH aan een internationaliseringsagenda. Aandachtspunten hierin zijn onder andere taal, huisvesting en uitgaande mobiliteit. Bij de aansluiting op mondiale ontwikkelingen past ook de Nederlandse koploperspositie op het gebied van open science.
- Toegankelijkheid; de universiteiten zetten zich in om toegankelijkheid te waarborgen, de kwaliteit van selectiemethoden te verbeteren en transparantie rond selectie te vergroten.

Met dit akkoord willen de universiteiten de komende jaren verder inzetten op het beste onderwijs en het meest toonaangevende onderzoek.

Kwaliteitsafspraken

Alle universiteiten en hogescholen hebben per instelling in samenwerking met de medezeggenschapsraad kwaliteitsafspraken gemaakt over de besteding van de studievoorschotmiddelen. De NVAO toetst deze afspraken en brengt daarover advies uit aan de minister. De minister beslist vervolgens positief of negatief over de kwaliteitsafspraken. Hier staat het [meest actuele overzicht van de uitkomsten van de beoordelingen](#).

| Goed bestuur |

Code 'Goed Bestuur'

Universiteiten zijn publiek gefinancierde organisaties. Dat vraagt om een transparant bestuur dat verantwoording aflegt over het bestuurlijk handelen, een heldere structuur van toezichthoudende partijen en een kritische, professionele medezeggenschapsraad. De Nederlandse universiteiten hechten belang aan transparantie van en verantwoording over de manier waarop universiteiten bestuurd worden. In aanvulling op de wettelijke regels voor bestuur en toezicht, hebben de bestuurders daarom gezamenlijke regels opgesteld waar alle universiteitsbestuurders en -toezichthouders zich aan conformeren. Dit is vastgelegd in de code 'Goed bestuur'. Deze code is voor het eerst vastgesteld in 2006. Per 1 januari 2020 is er een [nieuwe Code goed bestuur](#) van kracht. De universiteiten hebben op hun websites een pagina ingericht waarop de naleving van alle gedragscodes wordt behandeld, waaronder de code 'Goed bestuur'.

| Medezeggenschap |

Medezeggenschap aan universiteiten

Van oudsher heerst aan universiteiten een cultuur waar een kritische houding en tegenspraak worden omarmd. Die cultuur is een groot goed, want goed georganiseerde tegenspraak en constructief debat verbetert de kwaliteit van het bestuur. Universiteitsbestuurders hebben te maken met een aantal interne partijen die zorgen voor tegenspraak richting het bestuur. Bijvoorbeeld de centrale medezeggenschapsraad, het decanaat en de opleidingscommissies.⁵³ Elke universiteit heeft een medezeggenschapsraad, maar deze bestaat bij de ene universiteit uit een studentenraad en een ondernemingsraad en bij de andere universiteit uit een gezamenlijke raad van studenten en personeel.⁵⁴

Begin 2016 is de Wet versterking bestuurskracht aangenomen door de Tweede en Eerste Kamer. Een belangrijke wijziging van deze wet is het instemmingsrecht voor opleidingscommissies op enkele aspecten over de vormgeving van de opleiding. De universiteiten vinden het belangrijk om de kwaliteitscultuur te verbeteren en opleidingscommissies te versterken. Het is hierin belangrijk dat de opleidingscommissie goed is gepositioneerd in het totaal plaatje van de medezeggenschap. Een aandachtspunt is het voorkomen van een rol van de opleidingscommissie die conflicteert met de faculteitsraad. Ook dient te worden voorkomen dat door de medezeggenschap diep in de organisatie te beleggen, ook de zeggenschap daar komt te liggen. Dat laatste zorgt voor versnippering en onbestuurbaarheid.

Medezeggenschapsmonitor

In samenwerking met de Vereniging Hogescholen, ISO, LSVb, VMH, LOVUM, SOM en LOF werken de universiteiten aan een medezeggenschapsmonitor, die de cultuur van medezeggenschap moet

⁵³ Op de [pagina medezeggenschap](#) van de VSNU staat beschreven hoe de medezeggenschap aan de universiteiten is geregeld.

⁵⁴ Zie hier voor een [schematische weergave](#) van de verschillende medezeggenschapsorganen.

versterken. Het doel van de monitor is om de huidige kwaliteit van de medezeggenschap in kaart te brengen. De resultaten moeten het gesprek op gang brengen tussen medezeggenschappers en collegeleden. Waar mogelijk kunnen universiteiten profiteren van "best practices" aan andere universiteiten. De [medezeggenschapsmonitor 2018](#) is de meest recente. Voor de zomer van 2020 zal de laatste hand gelegd worden aan de medezeggenschapsmonitor 2020.

| Rankings |

Nut van rankings

De Nederlandse universiteiten behoren tot de beste 2% van alle universiteiten ter wereld. Alle Nederlandse universiteiten behalen posities in de top van de vier meest gebruikte internationale rankings: de Times Higher Education Ranking, de Shanghai Ranking, de QS Ranking en de Leiden Ranking. Als je bedenkt dat er wereldwijd ongeveer 17.000 universiteiten zijn, is het bijzonder dat Nederland zo nadrukkelijk aanwezig is in de rankings. Rankings zijn echter niet zaligmakend. Iedere ranking meet weer andere zaken, waardoor de lijstjes van elkaar verschillen. De ene ranking meet vooral de reputatie (zoals de THE World Reputation Ranking), een andere ranking geeft meer aandacht aan het aantal wetenschappelijke publicaties. Rankings geven daarom altijd een beperkt beeld van hoe universiteiten het doen. Belangrijke ontwikkeling is de roep om wetenschappers en medewerkers op andere manieren te erkennen en waarderen. Dat moet uiteindelijk ook leiden tot andere indicatoren voor de rankings. De VSNU zet zich in om deze visie ook wereldwijd uit te dragen.

Dat neemt niet weg dat we stiekem altijd weer heel nieuwsgierig zijn naar de uitslagen. Ondanks de beperkingen worden de rankings internationaal namelijk bijgehouden en als graadmeter gezien. Hier staat een [actueel overzicht](#) van rankings.

Hoe scoren Nederlandse universiteiten in de belangrijke rankings?

Dertien Nederlandse universiteiten⁵⁵ staan in de top 250 van de Times Higher Education World University Ranking. Als je bedenkt dat er wereldwijd meer dan 17.000 universiteiten zijn dan behoren al onze universiteiten in deze ranking tot de beste 2% van de wereld.

Bijna alle Nederlandse universiteiten staan, net als de afgelopen jaren, in de top-200. Nederland heeft hiermee een zeer hoog percentage universiteiten consistent aan de wereldtop. Een hoge positie op deze invloedrijke ranking maakt universiteiten internationaal aantrekkelijk voor studenten en voor wetenschappelijke samenwerking. Ondanks de tekortkomingen die alle rankings kennen, is een hoge positie toch een sterke indicatie voor excellente onderzoeks- en onderwijsprestaties.

De Nederlandse universiteiten blijven het goed doen in vergelijking met andere West-Europese landen. Dit is extra bijzonder gezien de gestage terugloop van de bekostiging van universiteiten in de afgelopen vijftien jaar. Times Higher Education sprak in dat licht eerder al van een 'uitzonderlijke prestatie'⁵⁶. Het is echter steeds duidelijker dat het behoud van deze topositie zijn tol begint te eisen. De universiteiten kraken in hun voegen en hebben te maken met diverse knelpunten, zoals blijkt uit het recent verschenen rapport 'Ruimte voor investeringen en talent' van de VSNU. Ook de docenten en onderzoekers, verenigd in #WOinActie, geven aan dat het volhouden van de huidige

⁵⁵ De Open Universiteit staat hier niet bij. Vanwege de beperkte omvang van het wetenschappelijk onderzoek van de OU komt deze instelling niet hoog in de internationale rankings

⁵⁶ <https://www.erasmusmagazine.nl/2017/11/07/nederlandse-wetenschap-efficiëntste-ter-wereld/>

posities met gelijkblijvende financiering onhoudbaar is. [Werkdruk](#)⁵⁷, als gevolg van achterblijvende bekostiging, is daarbij een van de meest acute knelpunten voor universiteiten en hun medewerkers.

| Toezicht op universiteiten |

Wie zijn er allemaal betrokken bij het toezicht op universiteiten?

De raad van toezicht van de universiteit houdt toezicht over de uitvoering van de werkzaamheden van het college van bestuur en staat het college van bestuur bij met adviezen. Bij de bijzondere universiteiten (RU, TiU, VU) wordt de raad van toezicht ook wel stichtingsbestuur genoemd. Tijdens de vervulling van haar taak houdt de raad van toezicht rekening met de belangen van de universiteit én de belangen van betrokken instanties, instellingen en personen. De raad van toezicht is zich bewust van de publieke taak van de universiteiten en handelt hiernaar. Naast de raad van toezicht (intern toezicht) zijn er andere organen die de kwaliteit van het Nederlands hoger onderwijs en onderzoek bewaken (extern toezicht). Zo houdt de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap toezicht over het hoger onderwijsstelsel als geheel. De NVAO bewaakt de kwaliteit van de instellingen en opleidingen in het hoger onderwijs. Voor de evaluatie van al het wetenschappelijke onderzoek in Nederland hebben de KNAW, NWO en VSNU gezamenlijk een Strategy Evaluation Protocol (SEP) ontwikkeld. Zorgvuldig samengestelde externe evaluatiecommissies dragen zorg voor de zesjaarlijkse beoordeling van alle onderzoeksinstituten en onderzoeksgroepen bij universiteiten. Verder houdt de Commissie Macrodoelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO) toezicht over het opleidingsaanbod als geheel en beoordeelt aanvragen voor het starten van nieuwe opleidingen. De NVAO zal toezicht houden op de nieuw te maken kwaliteitsafspraken. Tenslotte kan de Inspectie van het Onderwijs uit eigen beweging onderzoeken instellen.

Om overzicht te bieden van al deze vormen van toezicht op het universitaire onderwijs en onderzoek in Nederland, heeft de VSNU het geheel in een [schema](#) gezet. Het schema roept de vraag op of het toezicht op de universiteiten op dit moment optimaal is georganiseerd. De VSNU pleit voor vereenvoudiging van het toezicht door het beperken van het aantal toezichthoudende partijen en verhelderen van taken en verantwoordelijkheden van de verschillende toezichthouders.

| Gedragscodes met studentenverenigingen |

Universiteiten en studentenverenigingen maken afspraken over wat er wel en niet mag binnen de kennismakingstijd, bijvoorbeeld over de hoeveelheid slaap en fysieke inspanning. Dit doen zij vaak in de vorm van een gedragscode, die de studentenvereniging, universiteit en hogeschool ondertekent. Bovendien voeren de universiteiten met regelmaat overleg met de studentenverenigingen. De precieze vorm en invulling van de afspraken verschilt per universiteit. Verenigingen zijn zelf verantwoordelijk voor een ordentelijke invulling van de kennismakingstijd.

| Declaraties |

Per 1 januari 2018 nemen de veertien bij de Vereniging van Universiteiten aangesloten universiteiten declaratierichtlijnen voor hun bestuurders in gebruik. De voorzitters van de Raden van Toezicht van de universiteiten hebben deze uniforme [declaratieregeling](#) op 20 november 2017 vastgesteld.

⁵⁷ Zie ook: [Onderzoek Rathenau](#) en [onderzoek VAWO/FNV](#).

De universiteiten vinden het belangrijk om transparant met hun middelen om te gaan en verantwoordelijk hierover in het jaarverslag. Sinds 2016 bestaan er al afspraken over de verantwoording van bestuurdersdeclaraties in het jaarverslag. Met deze nieuwe regeling worden nu ook de categorieën en de maximale hoogten van declaraties van bestuurders gelijkgetrokken, zodat duidelijk is dat de universiteiten op een eenduidige manier verantwoord omgaan met publieke middelen. Bij het opstellen van de regeling is er onder meer aansluiting gezocht bij regelingen van de Rijksoverheid.

In 2020 wordt de regeling geëvalueerd en indien nodig verder verhelderd of bijgesteld.

| Nevenfuncties van hoogleraren |

Wat is jullie standpunt over de nevenfuncties van hoogleraren?

Universiteiten staan midden in de samenleving. Eén aspect daarvan zijn de nevenfuncties van hoogleraren. Het verrichten van nevenwerkzaamheden kan waardevol zijn voor de professionele ontwikkeling van onderzoekers aan de Nederlandse universiteiten en het is onlosmakelijk verbonden met impact. Door middel van nevenfuncties kunnen hoogleraren hun onderzoek nog nauwer verbinden met ontwikkelingen in de samenleving, de overheid en het bedrijfsleven. Er bestaat mogelijk spanning tussen het werk van de wetenschapper en het belang van de partij waarvoor een nevenfunctie wordt verricht die tot twijfels over de onafhankelijkheid van het onderzoek kan leiden. Daarom hebben universiteiten beleid ontwikkeld om hierover open en transparant te zijn. De Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit geeft hier ook richtlijnen voor. Daarin staat dat iedere universiteit op de instellingswebsite publiceert welk beleid wordt gevoerd met betrekking tot het vastleggen en openbaar maken van relevante nevenwerkzaamheden, nevenfuncties en nevenbelangen, en welke maatregelen zijn getroffen om dit beleid uit te voeren. Bovendien verlangt de code van individuele onderzoekers dat zij open zijn over de rol van externe belanghebbenden en over mogelijke belangenconflicten. De meldplicht is de individuele verantwoordelijkheid van de hoogleraar.

Sinds juli 2017 geldt er [een sectorale regeling Nevenwerkzaamheden](#) voor het gehele universitaire personeel. Daarin is geregeld dat nevenwerkzaamheden gemeld moeten worden.

Publiek-private samenwerking

Publiek-private samenwerking (PPS) gericht op het creëren van maatschappelijke (en financiële) meerwaarde is in het wetenschappelijk onderwijs (wo) en onderzoek gemeengoed. Algemeen geaccepteerd uitgangspunt voor universiteiten is dat PPS moet bijdragen aan innovatie, kwaliteit, doelmatigheid en toegankelijkheid.

Ook in andere sectoren heeft PPS breed haar intrede gedaan. Denk aan mobiliteit, zorg en gebiedsontwikkeling. De doelmatigheid van PPS wordt breed onderschreven. Toch roept PPS, al dan niet door incidenten gedreven, regelmatig politieke en maatschappelijke discussie op. Rechtmatigheid van PPS wordt vaak ten onrechte betwijfeld, onder verwijzing naar onafhankelijkheid, intellectueel eigendom en transparantie.

Begin 2018 publiceerde de VSNU de handreiking "Publiek-private activiteiten in het wo" als bijdrage aan de discussie over PPS. De handreiking geeft een overzicht van de diverse PPS-activiteiten in het wo (rond kennisbenutting, onderzoek, onderwijs en faciliteiten), de risico's die daaraan zijn verbonden (van ongeoorloofde staatssteun tot marktverstoring en van financiële tot integriteitsrisico's) en de beheersmaatregelen die wo-instellingen (kunnen) nemen. Hieruit blijkt dat

de beheersing van PPS op orde is, maar zodanig is ingericht dat we onvoldoende gebruik maken van de kracht van PPS. Het is dus nodig om PPS meer impactgedreven te gaan inzetten.

De maatschappij vraagt van ons om aan kennisoverdracht te doen. Hoewel dit een wettelijke taak is, wordt dit niet beschouwd als een "bekostigde wettelijke taak". Dat leidt tot onduidelijkheid over wat we wel of niet mogen: alle kennisvalorisatie-activiteiten worden door de Inspectie automatisch als "privaat" gedefinieerd. Er ontstaat daarmee ook een ongelijk speelveld: zo geeft de NFU aan dat de academische ziekenhuizen "geen enkele wettelijke beperking" zien voor kennisvalorisatie.

OCW en Inspectie handhaven echter wel. Dit wordt nog duidelijker als de universiteiten modulen gaan aanbieden voor Levenlang ontwikkelen: de marktpartijen hebben al aangegeven daar stevig protest tegen te zullen aantekenen.

Het ministerie van OCW is bezig met een nieuwe versie van Notities Helderheid, die in de basis echter nog geen oplossing biedt voor de vraag wat "wettelijke bekostigde taak" is. Het ministerie van EZK is tegelijkertijd bezig met nieuwe spelregels voor publiek-privaat. Onderling wordt niet altijd afgestemd. De Inspectie gaat in de Staat van het Onderwijs (op 22 april) constateren dat de spelregels in de WHW steeds meer knellen.

De VSNU is voorstander van het aanpassen van de WHW (bekostigde kennisoverdracht), en waarbij we gebruik gaan maken van het experimenteerartikel in de WHW. Dit om nieuwe criteria te kunnen ontwikkelen waarmee publiek-privaat door de overheid wordt getoetst. Daarbij zullen we ook het Europese kader voor onderzoek en innovatie betrekken: daar is sprake van een ruimer regime.